

వరూధి న ప్రవరాశ్శ్రమ

పేంకట్రామే అండ్ కో.,
జనరల్ బుక్ షాల్,
మొయినోర్ షూ విజయవాడ.

రా. వేం. మ. గం. రామారావు

పితాపురం యువరాజు

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

DRAMATIC ADAPTATION
OF
PEDDANNA'S MANUCHARITRA.

BY
R. V. M. G. RAMA RAO
THE YUVABAJAH OF PITHAPURAM

అంకితము

తండ్రిగారైన

ఆంధ్రభోజ, సాహిత్య చక్రవర్తి,

డాక్టరు రాజారావు వేంకటకుమారమహీపతి

సూర్యారావుబహద్దరు, పిఠాపురము మహారాజావారికి

భర్తతో సమర్పితము.

గ్రంథకర్త.

దయతో శ్రమతీసికొన్న
డాక్టరు గిడుగు సీతాపతిగారికి
నా నమస్కారములు ; ధన్యవాదములు.

గ్రంథకర్త.

పాత్ర వర్ణము

పెద్దనాద్యుడు

దూతిక

లేఖకుడు

ప్రవరుడు

సిద్ధుడు

ఇద్దరు శిష్యులు

ప్రవరుని భార్య

వరూధిని

వరూధిని చెలికత్తెలు ఇద్దరు

మాయాప్రవరుడు

మాయాప్రవరుని చెలికాడు

Printed at
Renaissance Printers Ltd., Madras-17
Q.H.Ms. 124—21-4-47—500

ప్రస్తావన

శ్రీపితాపురం యువరాజు శ్రీరావు వేంకటమహిపతి గంగాధరరామారావుగారు ఆంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితులు; ఆ గర్భశ్రీమంతులయ్యను నిరాడంబరులు; విద్యాగోష్ఠియం దనురక్తులు; ఆంధ్రగీర్వాణాంధ్లేయభాషాకోవిదులయి గ్రంథరచనాసామర్థ్య మలవరచుకొన్నవారు. వీరు ఇంతకుముందు రచించిన నాటకములు, ఖండకావ్యములు, ప్రసంగములు మనోహరములని మెప్పు పొందినవి; నవీనాంధ్రకవిమండలిలో వీరికొక ఉన్నతస్థానము లభించినది. వీరి రచనలన్నిటను స్వతంత్రభావనాశక్తి అపూర్వకల్పనా సామర్థ్యము గోచరములు కాగలవని నా నమ్మకము.

ఇప్పుడు వీరు రచించిన ఈ “వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము” నందలి రచనావిధానము అపూర్వమైనది. ఆంధ్రకవితా పితామహుడయిన అల్లసాని పెద్దనామాత్యుడు రచించిన స్వారోచిష మనుచరిత్రమనే ప్రబంధములోని మొదటి మూడాశ్వాసములందును గల వరూధినీ ప్రవరుల కథను దృశ్యకావ్యముగా వీరు మార్చినారు. ఇది నాటకరూపమునే తాల్చినను నాటకలక్షణమునకు కొద్దిగా భిన్నమయిన పద్ధతిని రచితమైనది. ఇదియొక నూతన విన్యాసము; దశవిధ రూపకములలో దేనికిని సరిపడనిది. ఇంతకు పూర్వము మనుచరిత్రమందలి కథలను నాటకములుగా రచించినవారు పెద్దనగారి పద్యాలను స్వీకరించుకొన్నారు; గాని సంభాషణ

రూపములోనున్న పద్యాలకేకాని వర్ణనపరములయిన పద్యాలకు వారి నాటకరచనలో అవకాశము లేకపోయినది. ఇప్పు డీ నూతనరచనా విధానములో రెండువిధములయిన పద్యములకును అవకాశము లభించినది. సంభాషణరూపములోనున్న పద్యాలు ఆయాపాత్రముల నోటనుండి వెలువడజేయుట సులభమే. వర్ణనపరములయిన పద్యాలు సైతము చేర్చుకోవలెనన్న సంకల్పముతో వీరు అందుకుతగిన పాత్రములను సందర్భోచితముగానే సృజించి వారినోటనుండి వెలువడజేసినారు : ఆముఖరూపమున పెద్దనగారి పాత్రమునే ప్రవేశపెట్టి కృతికర్తకు, కృతిభర్తకు సంబంధించిన గద్యపద్యభాగములను పలికించినారు. ప్రవరుని శిష్యులపాత్రములను సృజించి వారిచేత ప్రవరుని గార్హస్థ్యజీవితమునకును, సిద్ధునకును సంబంధించిన పద్యములను పలికించినారు. వరూధినీ ప్రవరులు బద్ధముఖులయి గావించిన చేష్టలను, ఆయాదృశ్యములను వర్ణించు పద్యాలను చెలికత్తెల పాత్రములను సృజించి వారిచే చెప్పించినారు. ఆ విధముననే మాయాప్రవరుని కొక చెలికానిని జోడించి ఆ కడపటి కథాభాగమునకు సంబంధించిన పద్యాలు ఆపాత్రముచేత పలికించినారు. నిశ్శబ్దచలనచిత్రప్రదర్శనములలో నోటిమాటలేక నటించిన పాత్రముల భావములను, వర్తనములను ప్రేక్షకులకు తెలియజేయుటకు వ్యాఖ్యానించే వాచకులవలెనే ఈ వర్ణనపద్యములను ఈ నూతన పాత్రధారులు పలికినా వీరు రూపకమందలి పాత్రములతో సంబంధించిన వారే కనుక నాటకమర్యాదనతిక్రమించినవారు కాదు. అయినను ఇది యొక

నూతన రచనావిధానము. దీనికొక క్రొత్తపేరు పెట్టవలసి యున్నది. శ్రవ్యకావ్యమును దృశ్యకావ్యముగా నిరూపింప గల ఈ రచనావిధానమునకు నిరూపక మను పేరు తగినదని నా అభిప్రాయము.

కొన్నిచోట్ల పద్యములలోని కొన్నిభాగములు అసందర్భములుగా కనబడవచ్చు. ఉదాహరణము--“అట సని కాంచె భూమినురుడు” అని ప్రవరుడే పలుకుట. కాని, తననుగూర్చి తాను చెప్పకొనునప్పుడు ప్రథమపురుషలో చెప్పకొనుట సైతము ఒకొక్కప్పుడు సహజమే.

ఈనిరూపకములోనున్న పద్యాలన్నీ పెద్దనగారు రచించినవే. గద్యభాగాలలో మాత్రము రెండు మూడు చిన్న భాగములే పెద్దనగారు రచించినవి. తక్కిన గ్రంథమంతా శ్రీ యువరాజుగారు రచించినది. వీరు రచించినదంతా నేటి శిష్టజనవ్యావహారికభాషలో ఉన్నది. పెద్దనగారి కావ్యభాషతో నేటి వ్యావహారికభాష జోడించుట ఉచితమాయని కొందరు ప్రశ్నించవచ్చును. అందుకు తగిన సమాధానము చెప్పగలము. సంస్కృత నాటకములందు సంస్కృత భాషతో పాటు ప్రాకృతభాష సైతము కలదుగదా! ఆ రెంటి కిని ఉన్నంత వైలక్షణ్యము ఈ రెండింటికినిలేదు; గనుక, ఈ రెండుభాషలును జోడించుట అనుచితము కానేరదు.

నేటివరకును పెద్దనగారి ప్రబంధము శ్రవ్యకావ్యమగుట చేత దాని మాధుర్యము కొందరు మాత్రమే - వారైనను కొంతవరకు మాత్రమే-చవిచూడ గల్గినారు. ఇప్పుడిది

దృశ్యకావ్యముగా పరివర్తనముపొంది ప్రదర్శించుటకు యోగ్యమయినది గనుక ఆంధ్రులందఱును పెద్దనగారి కవిత యందలి మాధుర్యమును ఆస్వాదించుటకు సాధ్యమయినది.

మనుచరిత్రములోని ఆరాశ్వాసములందునుగల కథల నెత్తుకొని కొందఱు ఇదివరకు నాటకములు రచించినారు, కథావస్తువులో ఐక్యము, కాలపరిమితిలో ఒక నియమము లేని కథావళితో కూర్చిననాటకము యోగ్యమయినది కానేర దని తలచి, శ్రీ యువరాజుగారు వహుధినీ ప్రవరుల కథమాత్రమే ఎత్తుకొని ఈ నిరూపకము రచించినారు. ఈ నిరూపకము ప్రదర్శించినప్పుడు వీరుగావించిన రచనావిధానము హృద్యమైనదిగా ప్రేక్షకులుభావించి మెచ్చుకొందురని నా నమ్మకము.

ఈ ప్రస్తావన రచించుటకు నా కవకాశమిచ్చి నన్ను గారవించినందులకు శ్రీ యువరాజుగారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక ధన్యవాదాలు. వీరికి సర్వేశ్వరుడు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యైభివృద్ధుల నొసంగి వీరిచే నింకను ఎక్కువగా విద్యాపోషణము, సాహిత్యసేవ చేయించును గాక!

చెన్నపురి }
25-11-1946 }

గిడుగు వేంకటసీతాపతి

(నూత్రధారుడగు పెద్దన్న ప్రవేశించును)

ఉయ్యల మంచముపై ఆసీనుడై యుండును. ఒక దూతిక
తొంబూల మిచ్చుచుండును. ఒక లేఖకుడు వ్రాయుచుండును.

(కండ్లు మూసికొని)

చ. నిరుపహతి స్థలంబు రమణీప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చు క
ప్పురవిడె మాతృ కింపయిన భోజన ముయ్యెలమంచ మొప్పు త
ప్పురయు రసజ్ఞు లూహ తెలియంగల లేఖక పాఠకోత్తముల్
దొరకినఁ గాక యూరక కృతుల్ రచియింపు మనంగ శక్యమే.

వ రూ ధి నీ ప్ర వ రా ఖ్య ము

నాంది—

శ్రీ వక్షోజ కురంగనాథ మెదపైఁ జెన్నొంద విశ్వంధరా
దేవిఁ దత్కమలా సమీపమున భ్రీతిఁ నిల్పినాఁడో యనం
గా వందారు సనందనాది నిజభక్తశ్రేణికిఁ దోచు రా
జీవాక్షిండు కృతార్థుఁడేయు శుభదృష్టిఁ గృష్ణరాయాధిపన్.

ఉ. ఉల్లమునందు నక్కటిక మానుట మీ కులమందుఁ గంటి మఁ
చల్లన మేలమాడు నచలాత్మజ మాటకు లేచనప్పు సు
ధిల్లఁ గిరీటిఁ బాశుపతదివ్యశరాఘ్నిఁడేయు శాంబరీ
భిల్లుఁడు గృష్ణరాయల కభీష్టశుభప్రతిపాది గాపుతన్.

ఉ. నాలుగు మోములఁ నిగమ నాదము లుప్పతిలఁ బ్రచండ వా
తూలహతిన్ జనించు రొదతోడి గుహావళి నొప్పు మేరువుఁ
బోలి పయోజపీఠి మునిముఖులు గొల్వఁగ వాచిఁగూడి పే
రోలగ మున్నధాత విభవోజ్జ్వలుఁ డేయుతఁ గృష్ణరాయనిన్

వ రూ ధి నీ ప్రవ రా ఖ్య ము

ప్రదేశము - పెద్దనార్యుని గృహము

ఉ. అంకముఁజేరి శైలతనయా స్తనదుగ్ధము లానువేశ ధా
ల్యాంక విచేష్టఁ దొండమున నవ్వలిచక్ర గజశింపఁబోయి యా
వంకఁ గుచంబు గాన కహివల్లభహారము గాంచి పే మృణా
ళాంకుర శంక నంబెడు గజాన్యునిఁగొల్తు నభీష్ట సిద్ధికిన్.

సీ. చేర్చుక్కగా నిడ్డ చిన్ని జాబిల్లిచే
సిందూర తిలకంబు చెమ్మగిల్లి
నవతంస కుసుమంబునం దున్న యెలదేఱి
రుతి కించి దంచిత శ్రుతుల నీన
ఘనమైన రారావు చనుదోయి రాయిడిఁ
దుంభీఫలంబు తుందుడుకుఁ జెందఁ
దరుణాంగుళిచ్చాయ దంతపు సరకట్టు
లింగిలీకపు వింతరంగు లీన

తే. నుపనిషత్తులు బోటులై యోలగింపఁ
బుండరీకాసనమునఁ గూర్చుండి మదికి
నించువేడుక వీణవాయించు చెలువ
నలువరాణి మదాత్మలో వెలయుఁగాత.

(పెద్దన్న కండ్లు తెరచి) మధురువగు విద్యానిలయుడైన శశ
కోప యతిని కొల్చుచున్నాను. వనజాక్షోపముడైన వామలూరు
తనయుని, ద్వైపాయనుని, భట్టదాసుని, భానుని, భవభూతిని,

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

భారవిని, సుబంధుని, బిల్వణుని, కాళిదాసుని, మాఘుని, శివభద్రుని, మల్లాది కవిని, చోరుని, మురారిని, మయూరుని, సౌమిల్లిని, దండిని, నా వచశుద్ధికొరకు ప్రస్తుతిస్తాను. వ్యాసరచిత భారతా మ్నాయాన్ని ఆంధ్రభాషగ ఒనర్చిన నన్నపార్కుని, తిక్కనను, శంభుదాసుని భక్తితో తలుస్తాను.

మ. భరమైతోచు కుటుంబ రక్షణకుఁగఁ బ్రాల్తాలి చింతఁ నిరం
తర తాళిదళ సంపుటప్రకర కాంతారంబునం దర్దపుఁ
దెరువాటుల్ దెగి కొట్టి తద్దోష్ట పరిషద్విజ్ఞాత చౌర్య క్రియా
విరసుండై కొఱఁతఁబడుఁ గుకవి పృథ్వీభృ త్సమీప క్షితిన్.

నవీన కావ్య రచనానికి అనుకూలమైన కథలు ఏమి ఉన్నాయో అని ఆలోచించు సమయాన్ను,

సీ. ఉదయాచలేంద్రంబు మొదల నెవ్వని కుమా

రతకుఁ గ్రౌంచాచల రాజ మయ్యె

నానాడపతి శకంధర సింధురాధ్యక్ష,

లరిగాపు తెవ్వని ఖరతరాసి

కాపంచ గౌడ ధాత్రీపదం బెవ్వని

కసివాలుగా నేఁగునట్టి బయలు

సకలయాచకజనాశాస్త్రుర్తి తెవ్వని

ఘనభుజాదండంబు కల్పశాఖి

తే. ప్రబల రాజాధిరాజవీరప్రతాప

రాజపరమేశ బిరుద విభ్రాజి యెవ్వఁ

డట్టి శ్రీకృష్ణ దేవరాయాగ్రగణ్యఁ

దొక్కనాఁడు కుతూహలం బుప్పతిల్ల.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

సీ. ఇందీవరంబుల నీను క్రాల్గన్నుల

శరదందు ముఖులు చామరము లిడఁగఁ

బణినసూను కణాద బాదరాయణ సూత్ర

ఫక్కి విద్వాంసు లుపన్యసింపఁ

బార్వభూమి నభీరుభటకదంబ కరాళ

హేతిచ్చటాచ్చాయ లిరులు కొనఁగ

సామంతమండనోద్దామమాణిక్యాంశు

మండలం బొలసి యీరెండ గాయ

తే. మూరురాయరగండపెండేరమణిమ

రీచిరించోళిఁ గలయ నావృతము లగుచు

నంకపాళి నటద్దుకూలాంచలములు

చిత్రమాంజిష్ఠవిభ్రమశ్రీ వహింప.

క. భువన విజయాఖ్య సంస

దృవనస్థిత భద్రపీఠిఁ బ్రాజ్ఞుల గోష్ఠిఁ

గవితా మధురిమ దెందము

దవులఁ గొలుపుండి సదయతఁ ననుఁబల్కెన్.

తే. సప్త సంతానములలోఁ బ్రశస్తి గాంచి

ఖిలము గాకుండు నది ధాత్రిఁ గృతియ కానఁ

గృతి రచింపుము మాకు శిరీష కుసుమ

పేశల సుధామయోక్తులఁ బెద్ద నార్య.

క. హితుఁడవు చతుర వచోనిధి

వతుల పురాణాగమేతిహాస కథార్థ

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

స్మృతియుతుడ వంద్రకవితా

పితామహుడ వెవ్వరీడు పేర్కొన నీకున్.

క. మనువులలో స్వారోచిష

మనుసంభవ మరయ రససమంచితకట్టలకా

విన నింపు కలిధ్వంసక

మనఘ, భవచ్చతుర రచన కనుకూలంబున్.

కావున మార్కండేయ పురాణోక్త ప్రకారాన చెప్పుమని కట్టార
తాంబూలము పెట్టగా పట్టి మహాప్రసాదం అని మోదమున సుష్టుహా
ప్రబంధ నిబంధనానికి బ్రారంభిస్తున్నాను. ఇందులో నాకు ముఖ్యం
ఐనది వరూధినీ ప్రవరాఖ్యుల రసవంతమైన గాథ. ఇంక ఏతల్
కథానాయకరత్నమగు ఆ మహీనాథుని వంశావతారము ఎట్టిది
అంటే—

సీ. కలక పాథోరాశి గర్భ వీచిమల్ల

కడుపార నెవ్వని గన్నతల్లి

యనలాట ఘనజటా వనవాటి నెవ్వని

వన్నెవెట్టు నస్తారవంపు బుచ్చు

సకల దైవత బుభుక్షుపూర్తి నెవ్వని

పుట్టుగానని మేని మెట్ట పంజ

కటికి చీకటితిండి కరముల గిరిగింర

నెవ్వని దొగకన్నె నవ్వెనెసకు

తే. నతడు వొగదొందు మధురైదధారి ముఖంబు

కళల నెలవగు వాడు చుక్కలకు దేరు

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

మిసిమి పరసీమ వలరాజు మేనమామ
వేవెలుంగులదొరజోడు రేవెలుంగు.

ఆ సుధాధాముని విభవ మహాంబుధియందు ఉదయించిన
బుధుడు, వానిపుత్రుడు పురూరపుడు అదిగా గల మహాధీమంతులు,
వీర్యవంతులు అయిన తాత ముత్తాతల వంశాన నృసింహ ప్రభువు
నకు నాగమాంబికకు అచ్యుతాంశ సంభవుడైన కృష్ణరాయ విభుడు
ఉదయించినాడు.

సీ. తొలఁగెను ధూమకేతు క్షోభ జనులకు
నతివృష్టిదోష భయంబు వానఁ
గంటకాగమభీతి గడచె సుద్ధత భూమి
భృత్కటకంబెల్ల నెత్తువడియె
మానె నఘస్ఫూర్తి మరుభూములందును
నెల మూడువానలు నిండఁగురినె
నాబాల గోపాల మఖిల సద్వృజమును
నానందమున మన్కి నతిశయిల్లెఁ

తే. బ్రజల రెల్లను గడు రామరాజ్యమయ్యెఁ
జారు సత్త్వాఘ్నఁ డీశ్వర నారసింహ
భూవిభుని గృష్ణరాయఁ డభ్యుదయ మొంది
పెంపు మీఱంగ ధాత్రిఁ బాలింపుచుండ.

ఆ మహావీరుని కత్తివాడిని, ఘంటంపు పదనులోను వికసించిన
మహాప్రతాపం, అద్వితీయమైనచీకత్తి, దశదిశలుఆక్రమించినవి కదా:

మ. ధర కెందూఱులు కృష్ణరాయల చమూఢాటీగతికై వింధ్య గ
హ్వారముల్ దూఱఁగఁ జూచి తారచటగాపై యుండుటకై జాలిన

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

చెరువై యెఱ్ఱని వింతచీకటులు వచ్చెన్ జూడరే యంచు వే
సొరిదిన్ జూతురు వీరరుద్ర గజరాట్ శుద్ధాంత ముద్ధాంగనల్.

(అలోచించును) దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స. అంద్ర కవితా
పితామహుడనైన అల్లసాని పెద్ద నార్యుండనైన నేను కృతి కర్తను.
కరగని మహాస్థైర్యం చుట్టూ కరగించే మహాశృంగారయొక్క
మోష నాకృతికన్యయొక్క శిరోభూషణం. అవిష్కృతప్రీతివశితా
శాంతుడైన కృష్ణదేవరాయలు కృతిభర్త ! ఓహో ! చూచిస్తా ! మా
ప్రతాపము !

క. అవిరళ వితరణ విద్యా
నవరాధేయునకు సజ్జన విధేయునకున్
గవితాస్త్రీలోలునకున్
ఖవిటంకనటద్యశోభి కల్లోలునటన్.

అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగ నే నొనర్పఁబూసిన స్వారోచిష
మనుసంభవంబను మహాప్రబంధమునకు కథావ్రమ మెట్టిదనిన.

(పాదమును)

వ రూ ధి నీ ప్ర వ రా ఖ్య ము

ప్ర థ మాం క ము

ప్ర దేశము : అరుణాస్పదపురములో ప్రవరుని
గృహములో ఒక ప్ర దేశము.

ప్ర వేశము : ఇద్దరు వటువులు పతన గ్రంథాలతో
కూర్చొని యుందురు.

1 వటువు—ఈ మధ్య మహాత్ము లెవరూ మన గురువుగారైన ప్రవ
రుని దగ్గరకు వచ్చినట్లు లేదే ?

2 వటువు—ఎప్పుడూ అతిథులు వస్తాయుండే ఈ యింటికి మహా
త్ములు ఎవరూ రాలేదని ఎలా చెప్పగలవు ?

1 వటువు—అదే నా మాహాత్మ్యము.

2 వటువు—ఏడ్చినట్లే యున్నది. కాని మహాత్ములు ఎవరూ రాలే
దని చెప్పడానికి కారణము నిజంగా చెప్పు.

1 వటువు—ఓరి వెట్టివాడా ! మహాత్ము లెవరైనా వస్తే ఆనాడుమనకు
అనధ్యయనము కాదటరా ?

2 వటువు—చాలా బాగా కనిపెట్టినావు.

1 వటువు—నీవు మన గురువుగారిలాగున ప్రపంచగొడవే తెలియని
శ్రోత్రియ డింభకుడవురా.

2 వటువు—ఏమీ ! మన గురువుగారు ఏమైనా తక్కువ వారు అను

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

కున్నావా ? సామాన్య అనుకున్నావా ? చాలా గొప్పవారని
తెలియదూ?

1 వటువు—ఇచట అందరూ గొప్పవాళ్లే!

2 వటువు—ఎం చేత ?

1 వటువు—ఎం చేత ? విను. ఒకడు ఏమన్నాడో—

సీ. అచటివిప్రులు మెచ్చ రఖిలవిద్యాప్రాధి
ముది మది దప్పిన మొదటివేల్పు
నచటిరాజులు బంటు నంపి భార్గవునైన
బింకానఁ బిలిపింతు రంకమునకు
నచటిమేటికిరాటు లలకాధిపతి నైన
మును నంచిమొద లిచ్చి మనుష దక్ష
లచటినాలవజాతి హలముభాత్రవిభూతి
నాదిభిక్షువు బైక్ష మైన మాన్పు
తే. నచటివెలయాండు రంధాదు లైన నొరయఁ
గానెకొంగున వారించి కడవఁగలరు
నాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూఢి
నచటఁ బుట్టిన చిగురుఁగొమ్మైనఁ జేవ.

2 వటువు—అలాగైనా అందరినీ మించినవాడు కాడా మన గురువూ ?

1 వటువు—నా కా మాత్రము తెలియ దనుకొన్నావా?

ఉ. ఆపురిఁ బాయకుండు మకరాంకశశాంకమనోజ్ఞమూర్తి థా
షాపరశేషభోగి ఏవిధాధ్వరనిర్మలధర్మకర్తదీ
జ్ఞాపరతంత్రుఁ డంబురుహగర్భకులాభరణం బనారణా
ధ్యాపనతత్పరుండు ప్రవరాఖ్యుఁ డలేఖ్యతనూవలూనుఁడై .

ఆ. వాని చక్కఁదనము వైరాగ్యమునఁ జేసి
కొంక్షనేయు జారకామినులకు
భోగబాహ్య మయ్యెఁ బూచిన సంపెంగ
పొలుపు మధుకరాంగ నలకుఁ బోలె.

2 వటువు—ఏమిటోయ్ ! నీకు శృంగారముమీద పోవుచున్నది.

1 వటువు—వయస్సురా. నిజం చెప్పొద్దు. కామశాస్త్రం మీదనున్న
అభిరుచి గాయత్రిమీద లేదు.

2 వటువు—ఈ మాట్లాడే కాని, గురువుగారి కాపురం, చర్య, ఆయన
యిల్లాలి సౌశీల్యము, గృహిణీ ధర్మయొక్క నిర్వహణం,
ఉత్తమమైన వారి అన్యోన్యనురాగం చూస్తే ఎంతో ఆదర్శ
ప్రాయంగా ఉంటుంది.

ఉ. యౌవనమందు యజ్వయు, ధనాభ్యుదయ నై కమనీయకౌతుక
శ్రీవిధిఁ గూఁకటల్ గొలిచి చేసిన కూరిమి సోమిదమ్మ సౌ
ఖ్యావహయై భజింప సుఖులై తలిదండ్రులు గూడి దేవియు
దేవరవోలె నుండి యిలుదీర్చఁగఁ గాపుర మొప్పు వానికిన్.

సీ. వరణాతరంగిణీదరవికస్వరనూత్న
కమలకషాయగంధము వహించి
ప్రత్యాషపవనాంకురములు పైకొనువేళ
వామనస్తుతిపరత్వమున లేచి
సచ్చాత్మఁ డగుచు నిచ్చలు నేఁగి యయ్యేట
సఖమర్షణస్నాన మాచరించి
సాంధ్యకృత్యముఁ దీర్చి సావిత్రి జపియించి
నైకతస్థలిఁ గర్మసాక్షి కెఱుగి

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

తే. ఫలసమిత్కుశకుసుమాది బహుపదార్థ
తతియు నుదికిన మడుగు దోవతులు గొంచు
బ్రహ్మచారులు వెంట రా బ్రాహ్మణుండు
వచ్చు నింటికి బ్రజ దన్ను మెచ్చి చూడ.

కా. శీలంబు గులము శమంబు దమము జెల్వంబు లేబ్రాయ
ము, బోల జూచి యితండె పాత్రు డని యే భూపాలు డీ
వచ్చిన, సాలగ్రామము మున్నుగా గొనఁడు మాన్యక్షేత్ర
ముల్ పెక్కు చం, దాలబండు నొకప్పుడు దలుంగ దింట
బాడియు బంటయున్.

తే. వండ నలయదు వేవురు వచ్చిరేని
నన్నపూర్ణకు నుద్దియౌ నతని గృహిణి
నతిథు లేతేర నడికిరేయైన దెట్టు
వలయు భోజ్యంబు లింట నవ్వారి గాఁగ.

సీ. తీర్థసంవాసు లేతెంచినా రని విన్న
నెదురుగా నేగు దవ్వెంత యైన
నేగి తత్పదముల కెఱగి యింటికి దెచ్చు
దెచ్చి నదృక్తి నా తిథ్య మిచ్చు
నిచ్చి యిష్టాన్న సంతృప్తులఁగా జేయు
జేసి కూర్చున్నచో జేరవచ్చు
వచ్చి యిద్దరఁగల్గు వనధిపర్వతసరి
తీర్థమాహాత్మ్యముల్ దెలియ నడుగు

తే. నడిగి యోజనపరిమాణ మరయు నరసి
పోవలయు జూడ ననుచు నూర్పులు నిగుడ్చు

ప్రథమాంకము

ననుదినము తీర్థసందర్శనాభిలాష

మాతృ సుప్నోంగ నత్తరుణాగ్నిహోత్రి.

(ప్రవరుడు లోపలనుంచి ప్రవేశించును - శిష్యులు లేచి
సమస్కరింతురు)

ప్రవరుడు—చిరంజీవ! చిరంజీవ! నిన్నరాని పాతాలు ఈ వేళ
వచ్చినవా?

1 వటువు—చిత్తము. కొంతవరకు.

2 వటువు—చిత్తము. చాలావరకు.

ప్రవ—మీరు అనవసరమైన విషయాలు విడచిపెట్టి పాతాల మీద
శ్రద్ధ యుంచితే ఏ విధమైన కష్టమూ ఉండదు.

శిష్యులు—చిత్తము, చిత్తము.

ప్రవ—(వీధివైపు చూచి) ఆహా! ఎవరో యొకరు పరమయోగీం
ద్రులు ఈ ప్రాంతాలకు దయచేయుచున్నట్లున్నారు. అవును
అప్పుడే మన కెదురుగానున్న యింటిని సమీపించుచున్నారు.

సీ. ముడిచిన యెంటి కెంజడ మూయ మువ్వనై

మెగముతోలు కిరీటముగ ధరించి

కకపాలకేదారకటకము ద్రితపాణిఁ

గుఱుచలాతాముతోఁ గూర్చి పట్టి

యైణేయమైన యొడ్డాణంబులవణిచే

నక్కళించినపొట్ట మక్కళించి

యారకూటచ్చాయ నవఘళింపఁగజాలు

బడుగు దేహంబున భస్మమలఁది

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

తే. మిట్టయురమున నిడు యోగవట్టై మెఱయఁ
జెవుల రుద్రాక్ష పోగులు చవుకళింపఁ
గావికుబుసంబు జలకుండికయును బూని
చేరె దదేహ మౌషధసిద్ధుఁ డొకఁడు.

అదిగో మన గృహానికే దయచేస్తున్నారు.

(ప్రవరు డెదురేగ పరమయోగింగ్రుడు ప్రవేశించును. ప్రవరుఁ
వానికి నమస్కరించి, శిష్యులు వెళ్లి తెచ్చిన సామగ్రితో ఆయన
అర్ఘ్యపాద్యాలు యిచ్చును).

ధన్యుణ్ణి, ధన్యుణ్ణి. ఇదియొక పుణ్యదినము. దయచేయఁ
మహాత్మా!

(కూర్పుండ బెట్టును. శిష్యులు నమస్కరింతురు. సిద్ధుడు ప్రవరు
శిష్యులను చేతితో ఆశీర్వదించును)

ప్రవ—మహాత్మా! తమరు చాలా అలసి యుంటారు. మీవ
భక్తితో యిచ్చే తమకు యోగ్యమైన అహారాన్ని భుజిం
మమ్ములను ధన్యుల్ని చేయాలి.

(లోపలికి వెళ్లి భార్య సహితుడై కండమూల ఫలాదులు తీసికొని
రాగా మరల ప్రవేశించును. ఆ యిల్లాలు సిద్ధుని ఎదుట ఆహారమునుండి
ఆయనకు నమస్కరించగా సిద్ధుడు ఆమెను దీవించును. సిద్ధుడు భుజిం
చిన తరువాత అతనికి మరల నమస్కరించి ఆ యిల్లాలు ఆక్రమింపనున్న
సామగ్రితో లోపలికి నిష్క్రమించును)

ప్రవ—(వట్టులను చూచి) మహాత్ములు వచ్చారు గనుక ఈ నాడు
అనధ్యయనము మీకు.

వటువులు—(గురువునకు నమస్కరించి వెళ్లుదురు; వెళ్లునప్పుడు ఒకరితో నొకరు సంతోషముతో)

శిష్టానధ్యయనము, శిష్టానధ్యయనము.

ప్రవ—(కూర్చుండి)

క. ఎందుండి ఎందుఁబోవుచు
నిందులకేతెంచినార లిప్పుడు విద్య
ద్యందిత నేఁడుగదా మ
న్మందిరము పవిత్రమయ్యె మాన్యుఁడ నైతిన్.

క. మీ మాటలు మంత్రంబులు
మీ మెట్టిన యెడ ప్రయాగ మీ పాదపవి
త్రామలతోయము లలఘు
ద్యోమార్గయురాంబు పౌనర్తుక్యము లుర్విన్.

ఉ. వానిది భాగ్యవైభవము వానిది పుణ్యవిశేష మెమ్మెయి
వాని దవంధ్యజీవనము వానిది జన్మము వేఱు నేయ కె
వ్వాని గృహాంతరంబున భవాదృశయోగిజనంబు పావన
స్నానవిధాన్నపానముల సంతస మందుచుఁ బోవు నిచ్చలున్.

తే. మౌనినాథ, కుటుంబజంబాలపటల
మగ్నమాదృశగృహమేధిమండలంబు
నుద్ధరింపంగ నొషధ మొండు గలదె
యుష్మదంప్రిరజోలేశ మొకటి దక్క.

సిద్ధుడు—వత్సా ! మా వంటి తైర్ధికావళికి మీవంటి గృహస్థుల సుఖ
జీవనమువలనకదా తీర్థనేవ సాధ్యమగును ?

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

సీ. కెలఁకుల నున్న తంగెటిజున్ను గృహమేది
 యజమానుఁ డంకస్థితార్థపేటి
 పండినపెరటికల్పకము వాస్తవ్యుండు
 దొడ్డిఁ బెట్టిన వేల్పు గిడ్డికాఁపు
 కడలేని యమృతంపునడబావి సంసారి
 సవిధమేరునగంబు భవనభర్త
 మరుదేశపథమధ్యమప్రవ కులపతి
 యాఁకటి కొదవు సస్యము కుటుంబి

తే. బధిర పం గ్వంధ భిక్షక బ్రహ్మచారి
 జటి పరివ్రాజ కాతిథి క్షవణ కావ
 ధూత కాపాలికా ద్యనాథులకుఁ గాన
 భూసురోత్తమ, గార్హస్థ్యమునకు సరియె.

ప్రవ—దేవా : దేవర యిలపై సమస్త తీర్థాటనము కావించు
 చుందురు; కాబట్టి విభజించి అడుగాలని రొతుకం అయింది.

కా. ఏయే దేశములకా వసించితిరి మీ రేయే గిరుల్ చూచినా
 రేయే తీర్థములందుఁ గ్రుంకిడితి రేయే ద్వీపముల్ మెట్టినా
 రేయే పుణ్యవనాళిఁ ద్రిమృరితి రేయే తోయధుల్ దాసినా
 రాయా చోటులఁ గల్గు వింతలు మహాత్మా నారెఱింగింపలే.

పోయి సేవింపలేకున్నా పుణ్యతీర్థమహిమ వినటంకూడా అఖిల
 కల్తషహరం కాబట్టి తమరిని ఈ విధంగా వేడుచున్నాను.
 సిద్ధుడు—(ఆదరంతో)

ఉ. ఓ చతురాస్యవంశకలశోదధిపూర్ణకళాంక, తీర్థయా
 త్రాచణశీలిన్ జనపదంబులుఁ బుణ్యనదీనదంబులుకా

జూచితి నందునందుఁగల చోద్యములుఁ గనుఁగొంటి నాపటి
రాచల పశ్చిమాచల హిమాచల పూర్వదిశాచలంబులన్.

శా. కేదారేళు భజించితిఁ శిరమునఁ గిలించితిఁ హింగుళా
పాదాంభోరుహముల్ ప్రయాగనిలయుం బద్మాక్ష సేవించితిఁ
యాదోనాథసుతాకళత్రు బదరీనారాయణుఁ గంటి నీ
యాదేశం బన నేల చూచితి సమస్తాశావకాశంబులన్.

ఓ గృహస్థరత్నమా! విను. అదేకాక, లంబమానరవిరథ
తురంగశృంగారచారుచామరచ్చటాప్రేక్షణక్షణోద్గ్రీవచమర సముద
యము అగు ఉదయమున కల విశేషములు శేషఫణికినైనా లెక్కింప
శక్యమా! ఇక మలయమునగల చలువకు విలువ యేదీ! మరి
అస్తమునఁగల మణిప్రస్థరముల విశ్రాంతిని చింతించిన మేనను
వులకలు ఇప్పుడునూ పొడమెడు. ఇంక రజతశైలంబు నోలంబు
లను కాలగళువిహారప్రదేశములనుగన్న సంస్కృతిక్లేశములు
వాయవే! మరి మేరుధరాధరంబు శిఖరముల సోయగములు కలయ
గనుంగొనుట బహుజన్మకృతసుకృతపరిపాకమున గాక ఏల చేకూర
నేర్చును? నే నిట్టిమహాద్భుతములను ఈశ్వరానుగ్రహాన అల్ప
కాలములో కనుగొన్నాను.

ప్రవ-(చిరునవ్వుతో)

చ. వెఱవక మీ కొనర్తు నొక విన్నవ మిట్టివి యెల్లఁ జూచి రా
నెఱకలుగట్టుకొన్న మణియేండ్లును బూండ్లునుబట్టుఁ బ్రాయపుఁ
జిఱుతతనంబు మీ మొగము నెప్పక చెప్పెడు నద్దిరయ్య మా
కెఱుఁగఁదరంబె మీమహిమ లీర యెఱుంగుదు రేమి చెప్పుదున్.
సిద్ధుడు—తెలియగోరుట తప్పేమి? గృహపతి! విను. మేము సిద్ధుల
మగుటచేత జరారుజలు మమ్ము తాకుటకు వెరచును.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

మ, పరమంబైన రహస్యమౌనయిన దాఁవఁ జెప్పెదఁ భూమి ని
ర్జరవంశోత్తమ పాదలేప మను పేరఁ గల్గు దివ్యోషధం
పురసం బీశ్వరసత్కృపఁ గలిగెఁ దద్భూరిప్రభావంబునఁ
జరియింతుఁ బవమానమానసతిరస్కరిత్వరాహంకృతిన్.

క. దివి బిసరుహబాంధవనైం

ధవనంఘం బెంతదప్పు దగలే కరుగె

భువి నంత దప్పు నేమును

తవతవ లే కరుగుదుము హుటాహుటి నడలన్.

ప్రవ—(నమస్కరించి) ఓ మునిలోకగ్రామణీ! మీ దివ్య ప్రభావము
ఎరుగని నా ప్రల్లదాలు సహించి దయతో మీ బుద్ధిదనైన
నన్ను తీర్థయాత్రవలన ధన్యాత్మునిగా చేయరా?

సిద్ధుడు—(తన శేషబుట్టలోని దంతపుబరణి తెరచి, ఒక పసురుతీసి
ప్రవరుని పాదాలకు పూయును.)

ప్రవ—మహాభాగ్యము ; మహాభాగ్యము. (సిద్ధునకు పంగి నమస్కరించును).

సిద్ధుడు—(ఆశీర్వదించి లేచి) నెలవు.

(ప్రవరుడు సిద్ధుని బయటకు సాగనంపును)

(తెరపడును)

(తెరలో)

శా. గంగాస్వచ్ఛతరంగభంగికయశోగాధచ్ఛవిచ్ఛన్న సా
రంగాంకాంకనిరంకుశ ప్రతికళాప్రౌఢిప్రియంభావుకా
గాంగేయాచలచాపనూపురవచోగాంభీర్యరీలాస్పదా
బంగాళాంగకళింగభూపసుభటాభ్రశ్రేణిరుంఝానిలా.

వ రూ ధి నీ ప్రవ రా ఖ్య ము

ద్వి తీ యాం క ము

రంగము ౧

ప్రదేశము: హిమాలయపర్వత ప్రదేశము.

ప్రవేశము: ప్రవవరుడు.

ప్రవ—అహా! రసప్రభావముచేత ఒక్క తృటికాలంలో ఈ హిమాలయాలను చేరగల్గెను. ఎక్కడి అరుణాస్పదము! ఎక్కడి హిమాలయము! శుద్ధశ్రోత్రియుణ్ణి నేను యిక్కడికివచ్చి ఈ మహానగాన్ని దర్శింప గలుగటమా! నేను మహాదృష్టవంతుణ్ణి. (సంతోషముతో)

చ. అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంచిశిరస్సరజ్ఞురీ
పటలముహూర్ముహూర్లుతదభంగతరంగమృదంగనిస్వన
స్ఫుటనటనానురూపపరిపుల్లక లాపకలాపిజాలము
గటకచరత్కరేణుకరకంపితసాలము శీతశైలమున్.

(సౌందర్యగ్రహణము చేసి)

సరనారాయణచరణాంబురుహద్వయభద్రచిహ్న ముద్రితమైన ఈ బదరీతరుషండమండలాంతరసరణిని వెళ్లెదను. (నడచి) అహా!

క. ఉల్లలదిలకాజలకణ

పల్ల వితకదంబముకుళపరిమళలహరీ

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

హల్లోహలమదబంధర

మల్లధ్వను లెసగ వినరె మరుదంకురముల్.

అదిగో; ఏమిదృశ్యం :

సీ. తొండము ల్సాచి యందుగుఁ డిగుళ్లకు నిక్కు

కరుల దంతచ్ఛాయ గడలు కొనఁగ

నెలవుల వనదంశములు మూఁగి నెఱెవెట్టఁ

గ్రోల్పులుల్ పొదరిండ్ల గుఱక లిడగ

నెలయేటి యిసుకలంకల పరాహంబులు

మొత్తంబులై త్రవ్వి ముస్తై రెత్త

నడ్డంబు నిడుపు నాపడ్డలగతి మను

బిళ్లు దొంకలనుండి శ్రేళ్లు దాఁటఁ

తే. బ్రబలభల్లుకనఖభల్లభయదమథన

శిథిలమధుకోశవినరవిశీర్ణమక్షి

కాంతరాంతరదంతురితాతపమున

బుడమి తిలతండులన్యాయమున వెలుంగ.

భయానకంగా ఉన్నది. అయినా జాగ్రత్తగా ఇచ్చటి తరుగహన
గుహలను విహరించి చూడాలి. ప్రకృతి ఎంతో రమణీయంగా
ఉన్నది. (విహరించుచు) ఆహా! ఎంత పవిత్రభూమి యిది :

సీ. నిడుద పెన్నెఱిగుంపు జడగట్ట సగరు ము

మృనుమండు తపము గైకొనిన చోటు

జరతకచ్చపకులేశ్వరు వెన్నుగాన రా

జగతికి మిన్నేటు దిగిన చోటు

పుచ్చడీకతనంబు పోఁబెట్టి గిరికన్య
పతి గొల్వ నాయాసపడిన చోటు
వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షు కనువెచ్చఁ
గరఁగిన యల కనికరపుఁ జోటు

తే. తపసి యిల్లాండ్ర చెలువంబు దలఁచి తలఁచి
మున్ను ముచ్చిచ్చును విరాళి గొన్నచోటు
కనుపవులు వేల్పుఁ బడవాలు గన్నచోటు
కాంచినాడను కన్నుల కరవుతీర.

చ. విలయకృశానుకీలముల వేడిమిఁ బోడిమి మాలివెల్మిడిన్
గలసిన భూతధాత్రి మఱిక్రమ్మఱురూపయి నిల్చి యోషధుల్
మొలవఁగఁ జేయునట్టి నయమున్ బ్రతికల్పము నెట్లు గాంచునీ
చలిమలవల్ల నుల్లసిలు చల్లఁదనంబును నూనకుండినన్.

సీ. పనుపు నిగ్గులు దేలు పాఁప జన్నిద మొప్పుఁ
బ్రమథాధిపతి యింటిప బైటింగె
శచికీత గఱపుచు జదలేట సురరాజు
జలకేళి నవరించు చెలు వెటింగె
నదను తోఁజేపి చ న్నవిసి యోషధుల మ
నొదవు కొండలకెల్లఁ బిదుక నెఱింగె
వేల్పు టింతులలోన విఱ్ఱపీఁగుచు మేన
నవరత్నరచనల రవణ మెఱింగె

తే. బరిపరి విధంపు జన్నంపుఁ బరికరంపు
పొంపునంపద నిఖిల నిలింపనభయు
నప్పటప్పటికిని జిహ్వా త్రుప్పుడుల్ల
నామెత లెఱింగె నీతుషారాద్రి కతన.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

మ. తలమే బ్రహ్మకునైన నీ నగమహత్త్వం బెన్న నేనియ్యెడఁ
గల చోద్యంబులు తేవు గన్గొనియెదఁ గావేమి నేదేఁగెదఁ
నలినీబాంధవభానుతప్తరవికాంతస్యందినీహారకం

దళచూత్కారపరంపరల్ పయిపయిన్ మధ్యాహ్నముఁ దెప్పెడిన్.

అలస్యమై పోవుచున్నది, నేను ఇంక తిరిగి అరుజాస్పదం వెళ్లి
పొవాలి. (యత్నించును) అయ్యో! ఇదేమిటి! ఎగరలే కున్నాను.
(అలోచించి పాదాలు తాకి) అయ్యో! మంచునీటివలన నా పాద
లేపం కరిగిపోయింది! హా దైవమా! సిద్ధాపదేశాన నన్ను ఈ
ఘోరవనప్రదేశానికి తెచ్చావా!

క. ఎక్కడి యరుజాస్పదపుర

మెక్కడి తుహినాద్రి త్రొవ్వి యే రాచగుడే

యక్కట మును సనుదెంచిన

దిక్కిదియని యెఱుఁగ వెడలు తెరు వెయ్యదియో.

మ. అకలంకౌషధసత్త్వముఁ దెలియ మాయాద్వారరాచంతి రా
శి కురుక్షేత్రగయాప్రయాగములు నేసేవింప కుద్దండ గం
డక వేదండవరాహవాహరిపుఖడ్గవ్యాఘ్ర మిమ్మంచుఁగొం
డకు రా జెల్లునె బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదుర్ గదా శ్రోత్రయుల్.

సీ. నను నిముసంబు గానక యున్న నూరెల్ల

నరయు మజ్జనకుఁ దెం తడలు నొక్క

యెపుడు సంద్యలయందు నిలువెళ్లక న

న్నోమెడు తల్లి యెంతొలు నొక్క

యనుకూలవతి నాదు మనసులో ప్రర్తించు

కులకాంత మదినెంత కుందునొక్క

గెడఁదోడునీడలై క్రీడించు సచ్చాత్తు
లింతకునెంత చింతింతురాక్కా

తే. యతిథి సంతర్పణంబు లేమయ్యెనొక్కా
యగున్నలేమయ్యె నొక్కా నిత్యంబులైన
కృత్యములఁ బాపి దైవంబ కినుక నిట్లు
పాటవైచితె మిన్నులు పడ్డచోట.

నాకు యిట్లుచేరే ఉపాయము చూపించే సుకృతి ఎవరైనా ఒకరు
కనిపించరా?

(నడచును - నిష్క్రమించును)

రంగము ౨

. ప్రదేశము: అత్యంత సుందరమైన భూమి. మామిడి చెట్లు
పోక చెట్లుకూడ నుండును.

(వరాధిని గరుడపచ్చలు పొదుగబడిన తన యింటిముంగిటనున్న
మావిగున్న మొదట విత్తర్దిపై కూరుచుండి వీణవాయింతు
చుండును. చెలికత్తె ఒక పొదచాటున పరుండియుండును)

వరాధిని—ఎవ్వడో ఒక మనుష్యుడు - వేషాన్నిబట్టి భూసురుడు
లాగున్నాడు. దేనినో పరీక్షించుచున్నాడు.

సీ. కులిశధారాహతి పొలుపునఁ బైనుండి
యడుగు మోవఁగ జేగుతైన తలులఁ
గనుపట్టులోయ గంగానిర్ధరము వాఱఁ
జలువయౌ నయ్యేటి కెలఁకులందు

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

నిసుకవెట్టిన నేలనేచి యర్కాంకులఁ
జొరనీక దట్టమై యిరులు గవియు
క్రముకవున్నాగ నారంగరంఛానాళి
కేరాది విటపికాంతారవీధిఁ

తే. గెరలు పికళారికా కీరకేకి భృంగ
సారస ధ్వనిఁదనలోని చంద్రకాంత
దరలు ప్రతిశబ్దమీన గంధర్వయక్ష
గాన ఘూర్ణిత మగునొక్క కోనఁగనియె.

(తె ర లో)

ప్రవ—ఇది యొక మునియాశ్రమము కావచ్చును. ఇక్కడకు
వెళ్లతే నాకు ఏదైనా ఉపాయము దొరకవచ్చును.

చెలికత్తె—

చ. నికటమహీధరాగ్రతటనిర్గతనిర్ధరధారఁ బాసి లో
యకుఁ దలక్రిందుగా మలఁకలై దిగు కాలువవెంటఁ బూచు మ
ల్లక లవలంబనంబుగ నలిప్రకరధ్వని చిమ్మిరేఁగ లో
నికి మణిపట్టభంగసరణిఁ ధరణీసురు దేఁగి చెంగటన్ .

(ఆమె చదువుచుండగ ప్రవరుడు ప్రవేశించును)

..... ఏదో చూస్తున్నాడు.

ప్రవరుడు—

శా. తావుల్ క్రేవలఁ జల్లు చెంగలువ కేదారంబు తీరంబునఁ
మావుల్ కోవులు నల్లిబిల్లిగొను కాంతారంబునం దైందప
గ్రవాకల్పితకాయమాన జటిలద్రాక్షగుళుచ్ఛంబులఁ
బూవుందీవెలనొప్పునొక్కభవనంబుఁ గారుదోత్కీర్ణమున్.

ద్వితీయాంకము

....భాగ్యవశాన కనుగొన్నాను. ఆహా! ఏమి సౌభాగ్యము!
(కొంచెము సమీపించి)

క. మృగమదసౌరభవిభవ

ద్విగుణితఘనసారసాంద్రవీటీగంధ

స్థగితేతరపరిమళమై

మగువ పొలుపు దెలుపు నొక్క మారుత మొలనెన్.

ఇక్కడ ఎవరో ఉన్నట్టున్నారు. (వరాధిని యున్నచోట సమీపించును.)

చెలికత్తె—

మ. అతఁ డా వాతపరంపరాపరిమళవ్యాపారలీలఁ జనా

న్విత మిచ్చోటని చేరఁబోయి కనియెఁ విద్యుల్లతావిగ్రహఁ

శతవశ్రేక్షణఁ జంచరీకచికురఁ జంద్రాస్యఁ జక్రస్థనిఁ

నతనాభిఁ నవలా నొకానొక మరున్నారీశిరోరత్నమున్.

ఆ మరున్నారీ శిరోరత్నము నా అమ్మగారుగాక యింకెవ్వరు?
ఆమె చూడకుండా సంగతులు కనిపెట్టాలి.

ప్రవ—(ఆమెను కాంచి సంజేహించుచుండును).

చెలికత్తె—

తే. అమలమణిమయనిజమందిరాంగణస్థ

తరుణసహకారమూలవితర్దిమీద

శీతలానిల మొలయ నాసీనయైన

యన్నిలింపొబ్బముఖియు నయ్యవసరమున;

సీ. తతనితంబాభోగధవళాంకుకములోని

యంగదట్టపుఁ గావిరంగువలన

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

శశికాంతమణిపీఠి జాజువాఱగఁగాయ
 లుత్తుంగ కుచపాళి నత్తమిల్లఁ
 దరుణాంగుళీధూత తంత్రిస్వనంబుతో
 జిలిబిలి పాట ముద్దులు నటంప
 నాలాపగతిఁ జొక్కి యరమోహుఁగనుదోయి
 రతిపారవశ్యవిధ్రుమముఁ దెలుపఁ

తే. బ్రౌడీఁ బలికించు గీతప్రబంధములకు
 గమ్రకరపంకరుహరత్నకటకఁబుణఁబు
 ణ ధ్వనిస్ఫూర్తి తాళమానములు గొలుప
 నింపుదళుకొత్త వీణ వాయించుచుండి.

(ఈ తరువాత వచ్చు ఆరు పద్యములకు అనుగుణంగా వరూధిని నటించుచుండును).

ఉ. అబ్బురపాటుతోడ నయనాంబుజముల్ వికసింపఁ గాంతి పె
 ల్లుబ్ధి కనీనికల్ వికసితోత్పలపంక్తులఁ గ్రుమ్మరింపఁగా
 గుబ్బమెఱుంగుఁ జన్గవ గగుర్పొడువఁ మదిలోనఁ గోరికల్
 గుబ్బటిలంగఁ జూచె నలకూబరసన్నిధు నద్దరామయన్.

ఉ. చూచి, యశంయుశత్కటకసూచితవేగవదారవిందయై
 లేచి కుచంబులున్ దుఱుము లేనడు మల్లలనాడనయ్యెడన్
 బూచినయొక్క పోకనును బోదియఁజేరి విలోకనప్రభా
 వీచికలన్ దదీయపదవీకలకాంబుది బెల్లిగొల్పుచున్.

మ. మునుమున్ పుట్టెడు కొంకురౌల్యము నిడన్ మోవంబు పిస్తీర్ణ
 శన్, జొనువన్ గోర్కులు గ్రేళ్లుద్రిప్ప మది మెచ్చుల్ తెప్ప

లల్లార్పన, త్యనుషంగస్థితి తిప్పపాటొసంగ నొయ్యారంబునన్
జంద్రికల్, దనుకన్ జూచె లతాంగి భూసురుఁ బ్రపుల్లన్నేత్ర
పద్దంబులన్.

క. పంకజముఖి కప్పుడు మై
నంకురితములయ్యెఁ బులకలావిష్కృతమీ
నాంకానలసూచక ధూ
మాంకురములుఁబోలె మఱియు నతనిన్ జూడన్.

ఉ. తొంగలి తెప్పలన్ దొలఁగద్రోయుచు బైపయి విస్తరిల్లు క
న్నంగప యాక్రమించుకొనునో ముఖచంద్రు నటంచుఁబోవనీ
కంగజుఁ దానవెట్టి కదియన్ గుటిప్రాసెననంగ జాతి సా
రంగమదంబు లేఁజెమటఁ గ్రమ్మె లలాటము డిగ్గి చెక్కులన్.

మ. అనిమేషస్థితి మాన్పె బిత్తరపుఁ జూ పస్వేదతావృత్తిమా
న్పె నవస్వేద సమృద్ధి బోధకశమాన్పెన్ మోహవిభ్రాంతి తో
డనె గిర్వాణవదూటికిన్ భ్రమరకీటన్యాయమొప్పన్ మను
ష్యుని భావించుట మానుషత్వముమెయిన్ జూపబై నా నత్తఱిన్.

వరూధిని—ఆహా ! ఏమి రూపరేఖా విలాసాలు !

ఉ. ఎక్కడివాఁడొ యక్షతనయేందుజయంతవసంతకంతులన్
జక్కఁదనంబునన్ గెలువఁజాలెడువాఁడు మహీసురాన్వయం
బెక్కడ యీతనూవిభవ మెక్కడ యేలని బంటుగా మరున్
డక్కఁగొనంగరాచె యకటా నను వీఁడు పరిగ్రహించినన్.

సీ. వదనప్రభూతలావణ్యాంబుసంభూత

కమలంబు లన వీని కన్ను లమరు

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

నిక్కివీనులతోడ నెక్క సక్కిములాడు
కరణి నున్నవి వీని ఘనఘజములు
సంకల్పసంభవాస్థానపీఠికవోరె
వెడలయై కనుపట్టు వీనియురము
ప్రతిఘటించు చిగుళ్లపై నెట్టవాటిన
రీతి నున్నవి వీని మృదుపదములు

తే. నేరె పేటియసల్ తెచ్చి నీరజాప్తు
సానబట్టిన రాపొడి చల్లి మెదిపి
పదను సుధ నిడి చేసెనో పద్మభవుడు
వీనిగాకున్నగలదె యీమేనిరాంతి.

క. సురగరుడోరగనరభే
చరకిన్నరసిద్ధసాధ్యచారణవిద్యా
ధరగంధర్వకుమారుల
నిరతము గనుగొనమె పోల నేర్తురె వీనిన్.

చెలికత్తె—

మ. అని చింతించుచు మీనకేతనధనుర్వ్యాముద్దనారాచుడు
ద్దినసమ్మూర్చితమానసాంబురుహ యై దీపించు పెంద్రత్తిఱం
బున బేల్తెత్తిన లజ్జ నంఘ్రి కటకంబుల్ ప్రాయ నడ్డంబు ని
ల్చిన నయ్యచ్చరజూచి చేరజని పర్యేనవాడు విప్ర్రాంతుడై.

(వరూధినీ ప్రవరుడు ఆ విధముగా చేయుదురు. ప్రవరుడు
పద్యము పూర్తికాకముందే వరూధినీ “ఓ యువతీ ఒక్కమాట...” అని
సంబోధించును.)

ప్రవరుడు—

ఉ. ఎవ్వతె వీవు భీతహరిజేక్షణ యొంటిజరించె దోటలే
కివ్వనభూమి భూసురుడ నేఁబ్రవరాఖ్యుడఁడ్రోవ తప్పితిన్
గ్రొవ్వన నిన్ను గ్రామనకున్ జనుదెంచి పురంబుఁజేర నిం
తెవ్విధిఁగాంతుఁ దెల్పుఁగదవే తెరువెద్ది శుభంబు నీకగున్.

(వరూధిని ఆ ప్రకారము చేయును).

వరూధిని—

ఉ. ఇంతలు కన్నులుండఁ దెరువెవ్వరి వేఁడెదు భూసురేంద్ర యే
కాంతమునందునున్న జవరాండ్ర నెపంబిడి పల్కరించులా
గింతియకాక నీవెఱుఁగవే మునువచ్చిన త్రోవచొప్పు నీ
కింత భయంబులేకదుగ నెల్లిదమైతిమె మాటలేటికిన్.

అయినా చెపుతాను విను నా సంగతి.

సీ. చిన్నివెన్నెల కందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁ
దొడమిన చెలువ తోఁబుట్టు మాకు
రహిపుట్ట జంత్రగాత్రముల రాల్ గరఁగించు
విమలగాంధర్వంబు విద్య మాకు
ననవిల్లు శాస్త్రంపు మినుకులావర్తించు
పని వెన్నతోడఁ బెట్టినది మాకు
హయమేధ రాజసూయము లనఁ బేర్పడ్డ
సవనతంత్రంబు లుంకువలు మాకుఁ

తే. గనకనగసీమ కల్పవృక్షములనీడఁ
బచ్చరాచట్టుగమి రచ్చపట్టు మాకు

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

బద్మసంభవవైకుంఠభర్గ సభలు
సాముగరిడీలు మాకు గోత్రమయ్యెన్.

క. పేరు వరూధిని విప్రకు
మార! ఘృతాచీ, తిలోత్తమా, హరిణీ, హే
మా, రంభా, శశిరేఖ లు
దారగుణాధ్యలు మదీయ లగు ప్రాజనమున్.

మ. బహురత్నద్యుతిమేదురోదరదరీభాగంబులన్ దొడ్చు ని
మ్మిహికాహార్యమునకాజరింతుమెపుడున్ ద్రేచునానభోవాహి
లహరీశీతలగంధవాహపరిధేలన్ ములలీహారభ
గ్రహణేందిందిరతుందిలంబు లివి మర్కారారసలతానమున్

తెలిసిందా ప్రహర? నాసంగతి తెలిసిరో! దాగారెరిసిరో. ఇక్కడ
ఉండి ఇంకా బాగా తెలిసికో.

క. భూసురకైతవకుసుమశ
రాసన! మాయంటి విందపైతివి గైకొ
మ్మా సముదంచన్మణిభవ
నాసీనత నేదదేటి యాతిభ్యంబున్.

తే. కుందనమువంటి మేను మధ్యందినాళ
పోష్మహతిం గందె వడదాకె నొప్పురాలుకు
వదన మస్మద్గృహంబు పావనముచేసి
బడలికలు వాసి చనుము

ప్రవరుడు—క్షమించు.

ఉ. అండజయాన సీవోసఁగునట్టి సపర్యలు మాకువచ్చె నిం
దుండగరాదు పోవలయు నూరికి నింటికి నిప్పుడేను రా
కుండ నొకండు వచ్చి మఱియొందునె భక్తియ చాలు సత్కియా
కాండము దీర్ప వేగ చనఁగావలయుఁ గరుణింపు నాపయిన్.

ఉ. ఏ నిక నిల్లు నేరుటకు నెద్ది యుపాయము మీమహత్త్వముల్
మానిని దివ్యముల్ మది దలంచిన నెందును మీ కసాధ్యముల్
గానము గానదల్లి ప్రజలన్ నను గూర్పు.....
.....

చెలికత్తె—“చుటన్న లేతన వ్వాననసీమఁదోప ధవళాయతలోచన”
ఏమి అంటుందో ?

వరూధిని—శుద్ధశ్రోత్రియా :

ఉ. ఎక్కడి యూరు కాల్ నిలువ కింటికిఁ బోయెదనంచు బల్కె దీ
పక్కట మీకుటీరనిలయంబులకుఁ సరిరాకపోయెనే
యిక్కడి రత్నకందరము లిక్కడి నందనచందనోత్కరం
బిక్కడి గాంగనైకతము లిక్కడి యీలవలీనికుంజముల్.

నిజము చెపుతా—

ఉ. నిక్కము దాపఁనేల ధరణీసురనందన యింక సేవయిఁ
డిల్కె మనంబు నాకు నను జిత్తజు బారికి నప్పగించెదో
చొక్కి మరంటమద్యముల చూఱుల బాలులువాడు తేంట్ల సొం
పెక్కిన యట్టి పూవుఁబొదరిండ్లను గొఁగిట గారవించెదో?

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

ప్రవ—పాపము శమించుగాక ! వనజేక్షణా ! ఇలా పలుకవచ్చు
ప్రతాలతో దినాలుగడిపే విప్రులను కామింప న్యాయః
మనస్సులో ఆమాత్రం ఆలోచనవద్దా ! చూచు.

ఉ. వేలిమియు॥ సురార్చనయు విప్రసవర్యయుఁ బిక్కెఁభుక్తికిఁ
వేళయతిక్రమించె జననీ జనకుల్ కడువృద్ధు లాఁకట—
సోలుచుఁ జింతతో నెదురు సూచుచు నుంచుదు రాహిరాగ్ని
దూలు సమస్తధర్మములుఁ దొయ్యలి నేఁ దీలు నేరపండిన॥

చెలికత్తె—“నావుఁడు విన్నఁబాటు వదనంబున నించుక వోపఁబల్కు
నుద్యమిస్తున్నట్లున్నది.

వరూధిని—ఓ !

భావజరూప యిట్టి యెలప్రా యము వై చిరకర్మనిష్ఠులఁ
బోవఁగ నింక బోగములఁ బొందుట యెన్నడు యజ్ఞశోకుఁ
భావను లొటకు॥ ఫలము మాకప్పుఁగిల్ల నుండుచుదేకదా...

వెట్టివాడా ! సిరి రా మోకా లడ్డుపెట్టువాడుగలదా ! నా చూపు వి
నాదగ్గఱనుండి నా ఆలింగనంలో పరవశత్వము పొందు.

సీ. సద్యోవినిర్భిన్నసారంగనాభిరా
హృతమై పిసాళించు మృగమహింబు
కనటువో బీతెండఁ గరఁగి కట్టల సంఠి
గమగమ వలచు చొక్కపు జవాటి
పొఱలెత్తి ఘనసారతరువులఁ దనుఁదాన
తొరఁగిన పచ్చకప్పురపు సిరము

ద్వితీయాంకము

గొజ్జంగ పూజాదల్ గురియంగఁ బటికంపు
దొనల నిండిన యట్టి తుహినజలము

తే. వివిధకుసుమకదంబంబు దివిజతరుజు
మృదులవనసఫలాసవామేయరత్న
భూషణంబులు గల విందు భోగపరుఁడ
వయి రమింపుము ననుఁగూడి యనుదినంబు.

ఆహా !

క. అంధునకు గొఱయె వెన్నెల
గంధర్వాంగనల పొందు గాదని సంసా
రాంధువునఁ బడియె దకట ! ది
వాంధము వెలుఁగు గని గొంది నడఁగిన భంగిన్.

చూడు !

ఉ. ఎన్ని భవంబులకా గలుగు నిక్షళరాసనసాయకవృథా
భిన్నత వాడి చుత్తలయి కేలఁ గపోలము లూఁది చూపులకా
విన్నదనంబు దోఁపఁ గనువేడుఱునకా బయి గాలి పోకినన్
వెన్నవలెకా గరంగు నలివేణులఁ గొఱిటజేర్చు భాగ్యముల్.

అదికాకుండా,

క. కుశలత యే వ్రతములనగు
నశనాయాసమున నింద్రియనిరోధమునకా
గృభుఁడవయి యాత్మనలఁచుట
సశరీరస్వర్గసుఖము సమకొనియుండన్.

వరూధిని 'ప్రవరాఖ్యము

ప్రవరుడు—నీవన్న: యర్థమెల్ల

నిజము కాముకుడైన వానికి నకాముఁ

డిది గణించునే జలజాక్షి యెఱిగితేని

నగర మార్గంబుఁ జూపి పుణ్యమునఁ బొమ్ము.

ఇంకొక్క మాట—

క. బ్రాహ్మణుఁ డింద్రియవశగతి

జిహ్వచరణైకనిపుణచిత్తజనితా

జిహ్వగములపాలై చెడు

బ్రహ్మనందాదిరాజ్యపదవీచ్యుతుడై .

(వరూధిని ఈ క్రింది వచనానికి అనుకూలంగా స్పృహర్థిం మను)

చెలికితై—ఇప్పుడు “ అ తైఱవ యక్కఱకరి పలుకుల కులికి మదఁ
హరునైనఁ జదురునం గదియ గమకించు తిమురుసం గొమి
ప్రాయంపు మదంబునను ననన్యకన్యాసామాన్యలాజన్యారేఖ
మదంబునను నొంటిపాటునం గంటికిం బ్రియుండై తంగేఱ
జుంటి చందంబునం గొంటుఁదనం బెఱుంగక కుఱంగటనున్న
యమ్మహీసురవరకుమారు తారుణ్యమౌద్ధ్యంబులండేసి తః
వైదగ్ధ్యంబు మెఱయఁ గలిగెనని పల్లవించునుల్లంబు నుల్లాసఁ
బునం గదురుమదంబున నోసరించక చంచలదృగంచలప్రళ
లతని ముఖంబుజంబునం బొలయ వలయమడిగణచ్చాయ
కలాపంబు లుప్పరం బెగయఁ గొప్పు చక్కండెక్కుచు జక్కం
గిబ్బలుంజోని గబ్బిగుబ్బలం బొబ్బిల్లు కుంకుమరసంబునఁ
బంకిలంబులగు హారముక్తాతారకంబుల నఖిలరకంబులంగీత
తీరువడంజేయుచుఁ బతితవనతరుకుసుమ కేసరంబులు రాల్చు

సెపంబునం బయ్యెద విదిల్చి చక్క సవరించుచు నంతంతం బొలయు చెలులం దలచూపకయుండఁ దత్తఱుంబునం జేసి బొమ్ముడిపాటుతో మగిడిమగిడి చూచుచుఁ జిడిముడిపాటు చూపుల నంకురించు జంకెనల వారించుచు"నతని జేర్చుచున్నది.

వరూధిని—ప్రవరా :

శా. ఎంచే చెందము గందళించు రహితే నేకాగ్రతఁ నిర్వృతిఁ
చెందున్ గుంభగర్భప్రదీపకళికా శ్రీచోప సెందెందుఁ బో
రెందే నింద్రియముల్ సుఖంబుఁగను నాయింపే పరబ్రహ్మ 'మా
నందోబ్రహ్మ'యటన్న ప్రాజదువు నంతర్బుద్ధి నూహింపుమా.

చెలిరత్నె—...తన్నొడఁబఱుచు నయ్యమరకాంత

తత్తఱముఁజూచి యాత్మ నతండు దనకు

సిగ్గు వెగటును బొడమ నిస్సృహతఁ దెలుపు

నొక్క చిలునవ్వు 'నవ్వె'.....

ప్రప—(దాని కనుగుణముగా చేయుచు) ఓ : యువదా :

శా. ఈ పాండిత్యము నీకుఁదక్క మఱి యెందేఁగంటిమే కామశా
స్త్రోపాధ్యాయుని నా వచించెదవు మే లోహో! త్రయీ ధర్మముల్
పాపంబుల్ రతి పుణ్యమంచు నిక నేలా తర్కముల్ మోక్షల
క్మీపథ్యాగమసూత్రపంక్తి కివె పో మీ సంప్రదాయార్థముల్.

మ. తరుణీ : రేపును మాపు హవ్యములచేతన్ దృష్టుఁడౌ పహ్ని స
త్కరుణాదృష్టి నొసంగు సౌఖ్యము లెఱుంగన్ శక్యమే నీకు నా
కరణుల్ దర్శలునగునుల్ బ్రియములైన ట్లన్యముల్ గావొడల్
తిరమే చెప్పకు మిట్టి తుచ్చసుఖముల్ మీసాలపైఁ దేనియల్.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

చెలికత్తె—పాపం వరూధిని “మాటలేక హృదయాజ్ఞము జల్లి
మోము వెల్లనై, కనలుచు నీరుదేలుతెలిగన్నుల నాతని
బుల్కుపుల్కునన్, గనుగొని మాటలంబొదువు గద్గదిక,
దలయాచి” ఏమో చెప్పబోతున్నది.

వరూధిని—(ఆ సమయాన అట్లు చేయుచు)అక్కటా!

వనితతనంత(దా వలచి వచ్చిన) జుల్కనగాదె యేరికిన్ ?
ప్రవరాఖ్య మనోభవా !

మ. వెతలన్ బెట్టకు మింక నన్ (ఆమెచు ఈ క్రింది పద్యమునఁ
అనుకూలం గా చేయును.)

చెలికత్తె—ఆహా !

నీవీబంధ మూడన్ రయె

ద్ధతి నూర్పుల్ నిగుడన్ వడిన్ విరులుచిందన్ గొప్పు వీడన్ దను
లత తోడ్తోఁ బులకింపఁగా ననునయాలాపాతిదీనాస్యమై
రతిసంరంభము మీఱ నిర్జరవధూరత్నంబు పై పాటునఁ.

శా. ప్రాంచద్యూషణబాహుమూలరుచితోఁ బాలిండ్లు పొంగారఁ బై
యంచుల్ మ్రోవఁగఁ గొఁగిలించి యధరం బాసింప హః శ్రీహాః
యంచున్ బ్రాహ్మణుఁడోరమోమిడితదీయాంసద్వయంబంటి పి
మ్మంచున్ ద్రోచెఁ గలంచునే సతుల మాయల్ ధీరచిత్తంబులన్

(వరూధినీ ప్రవరులు పైపద్యమునకును క్రింది పద్యమునకు
అనుగుణముగా వర్తించుచుండును.)

క. త్రోవువడి నిలిచి ఘనల

జ్ఞాపరవశ యగుచుఁ గొప్పు సవరించి యొడల్

దీపింప నతనిఁ జూట చుటఁ

గోపమునన్ జూచి క్రేటు కొనుచున్—

‘ఏదో పలుకుతున్నది.’

వరూధిని—

ఉ. పాటున కింతులోర్తురె కృపారహితాత్మక నీవుతోవ ని
చోట భవన్నభాంకురము సోకెఁ గనుంగొనుము....

చెలికత్తె—.....అంచు జూపియ
పాటులగంధి వేదననెపం బిడి యేడ్చెఁ గలస్వనంబుతో
మీటిన విచ్చు గుబ్బుచను మిట్టల నశ్రులు చిందువందఁగన్.

(ఓని కనుగుణం గా వరూధిని ప్రవరులు నటించురు.)

అయ్యో : పాపం

క. ఈ విధమున నతి కరుణము

గా పనరుహనేత్ర కన్నుఁగవ ధవళరుచుల్

కావికొన నేడ్చి వెండియు

నా విప్రకుమారుఁజూచి అలమట....

ఏమో పల్కుటోతున్నట్లుంది....

వరూధిని—

చేసితి జన్మముల్ దపము చేసితి నంటి దయావిహీనతన్
చేసిన పుణ్యముల్ ఫలము నెందునె పుణ్యము లెన్ని యేనియున్
జేసిన వాని సద్గతియె చేకులు భూతదయార్థబుద్ధి కో
భూసుర వర్య యింత దలపోయవు నీ చదువేల చెప్పుమా.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

ప్రవరా—కాలాతీతం అనత్యాతీతం ఐస్వప్రకారం ఐ వెలిగే మహా
ధర్మం దాని సౌఖ్యం అనుభవైకవేద్యాలు.

వరూ—ఏవీ? అందరిలో నువ్వే ధర్మం తెలిసిన వాడవూ, గొప్ప
వాడవూ :

సీ. వెలివెట్టిరే బాడబులు పరావరం బట్టి
దాశకన్యాకేళి దప్పజేసి
కులములో వన్నె తక్కువ యయ్యెనే గాధి
పట్టికి మేనక చుట్టుచికము
ననువుకాడై వేల్పు నాగవాసముగూడి
మహిమ గోల్పడియెనే మాండకర్ణి
స్వారాజ్య మేలంగ నీరైరె సుర లహ
ల్యాజారుడైన జంభాసురారి

తే. వారికంటెను నీ మహత్త్వంబు ఘనమే
పవనపర్ణాంబుభక్షితై నవసి యినుప
కచ్చదాల్ గట్టుకొను మునిముచ్చు లెల్ల
తామరసనేత్ర లిండ్ల బందాలు గారె.

చూడూ! ప్రస్తుతం శరీర సౌఖ్యం, హృదయానుభవం
మాత్రమే సత్యం, అనుభవనీయం. అదే జీవితం, మిగిలినదంతా
కృత్రిమం. అనవసరం ఐన గొడవ; మిథ్య.

ప్రవ—(ప్రత్యుత్తరం ఈయకే నిష్క్రమించును)

వరూధిని—(నిర్విణ్ణయై అతనివైపే చూచుచుండును)

(వరూధినిని చెరికతైను కప్పివైచుచు ముందునున్న
తెరకు వెనుకనున్న తెర పడును).

ప్రవేశం : ప్రవరుడు

ప్రవ—అబ్బా! ఆ వనజగంధి శరీరంయొక్క జవ్వాదివస అంటు
కొన్న నా శరీరాన్ని కడిగివేసి కొనుటచేత నా కిప్పుడు శాంతి
కలిగినది. ఇంక వార్చి గార్వప్రత్యవహించి పొగడవలెను.

(వార్చును).

ఉ. దివిషద్విర్లము నీ ముఖంబునన తృప్తిగాంచు నిన్నీకుఁగా
స్తవముల్ నేయుక్తుల్ సమస్తజగదంతర్యామివిన్ నీవయా
హుచుండును ఓక్షిణాగ్నియును నీయం దుద్భవించున్ గ్రతూ
త్సవసంధాయకనన్నుగావగదివే స్వాహావధూవల్లభా!

ఉ. దాసజపాగ్నిహోత్రపరీతంతుడనేని భవత్పాదాంబుజ
ధ్యాసరతుండనేనిఁ బరదారథనాదులఁ గోరనేని స
న్మానముతోడ నన్ను సదనంబున నిల్పు మినుండు పశ్చిమాం
ధోనిధిలోనఁ గ్రంథకయమున్న రయంబున హవ్యవాహనా!

(తెరపడును)

(తెర లో)

శా. నిర్మలప్రతిభాసుఖీనుత దిశోన్మీలద్యకశ్రీవధూ
హస్తాగ్రమలకాయమానమహనీయాంభోజగర్భాండనై
స్యస్త్రోమోత్థరణోప్రజస్థగిత కృష్ణా గౌతమీ మధ్య భూ
మ్యస్తోకోత్కల రాట్పురీ హరణ లేలావార్య శౌర్యోదయా.

వ రూ ధి నీ ప్ర వ రా ఖ్య ము

తృ తీ యాం క ము

రంగము ౧

ప్ర దేశము : వరూధిని ఉద్యాన వనము.

వేదిక ఒకటి యుండును.

1 చెలికత్తె—వరూధిని అవస్థ చూస్తే గుండె బ్రద్దలై పోవుచున్నది.

శా. ఆ భూదేవకుమారుఁ డేఁగినఁ దదీయానూసరమ్మాకృతిన్
దా బావంబున నిల్చి యంగభవకోదండోగ్రమార్శ్వరవ
క్షోభాకంపితదైర్యయైయలఁత నచోచ్చ నిల్వకచ్చెల్వ త
దూభృత్సౌఖ్యల వెంటఁ గానల బడిన్ దుఃఖాబ్ధినిర్మగ్నయై.
తిరిగి తిరిగి ఆధరణీసురవరుని కానక తిరిగివస్తున్నది.
(వరూధిని, రెండవచెలికత్తె ప్రవేశించును)

వరూధిని—

ఉ. అక్కట వాఁడు నాతగుల మాఱిడిసేసి దయావిహీనుడై
చిక్కక త్రోచి పోయె దరిఁ జేరఁగరాని వియోగసాగరం
బెక్కడ నీఁదుదాన నిఁక నీకొఱనోములు నోచి నట్టి నే
నెక్కడ వానికొఁగి లది యెక్కడ హా విధి యేమిసేయుదున్!

హా, నా ప్రేమధర్మం కన్న ఏ ధర్మం గొప్పది? ఈ శరీర
సౌఖ్యంకంటె స్వర్గలోకసౌఖ్యం గొప్పదా? (ఊరకుండి) అతని

నిశ్చితంకన్న గొప్పదైన నిశ్చయాన్ని ప్రకటిస్తా. స్వేచ్ఛాజీవిని, రసజీవిని ఐన నేను ఇకనుండి ప్రవరునికంటె భిన్నులైన ఎవ్వరికిని లభ్యనుకాను. అబ్బా! వానిరూపు మరచి పోలేకున్నాను, ఎంత ప్రయత్నించినా.

ఉ. కమ్మని కుండినంబు కనుగందని మే నెలచేటి దాటులన్
బమ్మెర వోవఁ దోలుఁదెగ బారెడు వెండ్రుక లిందుబింబమున్
గిమ్మన నీదు మోము గిరిత్రేపులు మూపులు కొనుగానరా
దమ్మకచెల్ల! వాని వికచాంబరముల్ శతపత్రజైత్రముల్.

(కొండము ఊరకుండి) నా జీవితము నిరర్థకం.

ఉ. చొక్కపుఁబ్రాచయమున్ మిగులసోయగమున్ గలప్రాణనాయకుం
దెక్కుడు దశ్యరణ తుల నేకట దీర్చి సమేశమొప్పుగా
నక్కున గారవించి ప్రియమందఁగ నోచని యింతిదైన యా
చక్కదనం బదేమిటికి జవ్వనమేటికిఁ బ్రాణమేటికిన్.

అహా :

ఉ. ఎంతతపంబు నేసి జనియించిన వారొకొ మర్త్యభామినుల్
కాంతుఁ డవజ్ఞు నేసినను గాయము వాయుదు రే నమర్త్యనై
చింతల వంతలన్ జివికి సిగ్గతితిన్ మృతిలేని నాదు చె
ల్వితయు శూన్యగేహమున కైతినదీపిక యయ్యె నక్కటా !

(విరహబాధ ప్రకటించుచు, ఉస్సూరనుచు, కన్నీరుకార్చుచు,
చంద్రకాంత శిలాతలాన పరుండును.)

1 చెలికత్తె—

చ. తరుణి ననన్యకాంత నతిదారుణపుష్పశిలీముఖవ్యధా
భరవివశాంగి నంగభవుబారికి నగ్గమునేసి క్రూరుడై

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

యరిగె మహీసురాధముఁ డహంకృతితో నని రోషభీషణ
స్ఫురణ వహించెనోయన నభోమణిదాల్చెఁ గఞ్గాయదీధితిన్.

2 చెలి—సీ. ఉరుదరికుహరసుప్తోత్థశాస్త్రాలముల్
యరవారి శోణితశంకఁద్రావ
వనకుంజమధ్యశాస్త్రలచరస్మృగపంత్రి
దావపావక నీతిఁ దల్లడిల్ల
నాశ్రమాంతరభూరుహా గ్రమూర్ మునితోటి
బద్ధకాషాయవిద్రాంతిఁ జూచ
ఘనసానుశృంగశృంగాటకంబులఁ గాంచి
యమరులు హేమాద్రియసుచు వాలఁ

తే. గానెఁ బేళలచుచిఁ గింకుకప్రవాళ
ఘుస్పృణకిసలయకంకేళికుసుమగుచ్చ
బంధుజీవజపారాగణాంధవంబు
లన్నగంబున జరతాపణాకపములు.

1 చెలికత్తె—

శా. శ్రేణుల్ గట్టి నభోంతరాళమున బాడెఁబడు లుష్టాంకు పా
షాణవ్రాతము కోష్ఠమయ్యె మృగతృష్ణావార్ధు లింకెఁ జపా
శోణం బయ్యెఁ బతంగబింబము దిశాస్త్రోమంబు శోభాదరి
ద్రాణంబయ్యె సరోజషండములు నిద్రాణంబు లయ్యెఁగడున్.

2 చెలిక. తరణి యదె క్రుంకుచున్నాఁ
డరుదెమ్మని చంద్రుఁ బిల్వ నరిగెడు రజనీ
తరణిమణి దూతిక లన
నరిగెఁ దూర్పునకు నీడ లతిదీర్ఘములై .

1 చెలి—క. క్రుంకె నపరాంబురాశిం

బంకజబంధుఁడు దదీయబడబాముఖవీ

జ్ఞంకురితకుతుకరథ్యని

రంకుశవేగాపహృతశతాంగుఁడు వోలెన్.

2 చెలి—సీ. ఏవిహంగముఁగన్న నెలుఁగించుచును సారె

కును నై కతంబులఁ గూడఁదాటుఁ

దాటి కన్గొని యది తన జోడుగాకున్న

మెడయెత్తి కలయంగ మింటనరయు

నరసి కన్నీటితో మరలి తామరయెక్కి

వదన మెండగ నరోవారి నద్దు

నద్ది త్రావఁగ నైఁప కట్టిట్టు గన్గొని

ప్రతిబింబ మీక్షించి బ్రమసి యులుకు

తే. నుటికి యెఱకలు దడియ వేతోక్కతమ్మి

కరుగు నరగి రవంబుతోఁ దిరుగుతేంట్లఁ

బొడుచు ముక్కున మఱియును బోవు వెదక

సంజఁబ్రియుఁబాసి పగనొక్క చక్రవాకి.

1 చెలి—సీ. రవిబింబపతన దీర్ఘపయోధిగర్భని

ర్గతశేషఫణిఘణారత్నరుచియొ

దివసావసానసందీప్తాస్తగిరిశిఖా

జ్యోతిర్లతాప్రతానాతపంబొ

తపనధూర్దండనిర్దళిత దిక్పటదృశ్య

కమలజాండకటాహకనకఘృణీయొ

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

చండీశతాండవోత్సవసంభృతక్షపా
హస్తాగ్రదీపగభస్తిచయమౌ

తే. ద్రాగ్విదాహచ్ఛిదావినిద్రాణమదవ
దంజనాలానమూలశయ్యావిధాన
వారుణాధోరణాకల్పితోరుశోణ
మృత్తికారాశియోయన మెఱసె సంధ్య.

2 చెలి-క. బహుశజలప్లవమాన
ద్రుహిణాండము చెమ్మయుటికి రూక్షైర్కవిభా
రహితతః గాటుకపట్టెను
రహిచెడి యన నంధతమనరాసులు చెరచెన్.

1 చెలి-నీ. మృగనాభివంకంబు మెయినిండ సలఁదిన
మాయాకిరాతు మై చాయఁచెగడి
నవపింఛమయభూష లవధరించి నటించు
పంకజాక్షుని చెల్వ్వ సుంక మడిగి
కాదంబనికురుంబకలితయై ప్రవహించు
కాళింది గర్వంబుఁ గారునేసి
తాపింఛవిటపికాంతారసంపృరమైన
యంజనాచలరేధ సవఘళించి

తే. కవినె మఱియును గాఢోలకాలకంఠ
కంఠకలకంఠకరిఘటాఖంజరీట
మనఘనాఘనసంకాశగాఢకాంతిఁ
గటికిచీకటి రోదసిగహ్వరమున.

తృ తీ యాం క ము

2 చెలి—క. అంతటఁబ్రాచి నిశాపతి

యంతికగతుఁడౌట విని ముఖాలంబితమః

కుంతలములు దీర్చఁగఁగొను

దంతపు దువ్వెన యసంగ ధవళిమదోచెన్.

1 చెలిరత్నె—

స. మరున తొనంగఁగాలము తమళ్ళట గాటుకగా నవోదయ

స్ఫురదరుణ ప్రధాపథికఱోణితస్తికతోడుధక్తముఁ

హరిహరుదిబ్బుధస్థలమునఁ బలి చల్లి పటాంకముఁ వసూ

త్కరధరితంబు నై వెలుంగఁ గాంచి సుదానిధి నెత్తె నత్తఱిన్.

1 చెలిరత్నె—

స. జలతాగారవరంపరల్ మఘవదాశాభిత్తిఁ దీండ్రించుచుఁ

దళమై వెన్నెల చిచ్చులంటిన మిశద్వాహ్యవృదశ్యామికా

చ్చలనఁ గంచి ముడుంగుచో సిమసిమచ్చబ్బంబుతోఁ బుట్టు న

గ్గలపుం గ్రొందొగలో యసంగ వెడరె స్గర్భస్వనద్భృంగముల్.

చెలి—సీ. ప్రిదిలితైరదదళశ్రేణి నొక్కులు దీరె

శశికాంతపంక్తుల జలము లూరె

గోరి కాంతులతోఁ జతోరికల్ రతిఁ గేరె

వారాశి గర్వంబు మేరమీఱె

చ్రోపడి యిరులు పటాపంచలై పాఱె

దీప్యఖంబుల వింత తెలివినేరె

జక్రవాకంబు లబ్జకుడుంగములఁ దూఱె

గామినీకాంతుల కలఁక దేఱె

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

తే. మదను డమ్ములనూతె హిమంబుపేరె
జడిసి విరహిణి వగఁగూరె జారచోర
దర్పములు జాతె రవికరతాపమాతెఁ
జూడఁజూడంగఁ దారకస్ఫురణదాతె.

2 చెలికత్తె—

మ. స్ఫుటసాగంధికరాగరక్తరుచిమైఁబూనెన్ జపాసన్నిధి
స్ఫటికంబట్లుదయాద్రిగైరిక శిరస్థానస్థితిన్ జంద్రుఁడ
చ్చోటువాయన్ శుచియయ్యెనొ బ్రకృతి నచ్చుంచైనపన్నాగ్నియె
న్నటికిన్ గూటమివంక వచ్చు వికృతిఁ మగ్నుండు గానేర్చునే.

1 చెలికత్తె—

శా. ఆరూఢస్థితిఁ జంద్రికాధవళితాజాండంబులో జంద్రుఁడొ
ప్పారెన్ గాలభిషగ్వరుం డవిరతంబై కాముక శ్రేణికిన్
మారోత్సాహము నిల్వఁ బాదరసమున్ బందించి గ్రాసార్థమై
క్షీరస్థాలికఁ బెట్టినట్టి గుటికాసిద్ధాషధండ్లొ యనన్.

2 చెలి—తే. రాజు తేజస్వియై గ్రహరాజుమీఁద

నలిగి దాడిగ వెంటాడ నిలువ కతఁడు
బెగడువడి పాటుచోఁ బెఱుదగిలినట్టి
భాయ యిది యన నీలలాంఛనము మెఱుసె.

1 చెలి—తే. కలయ జగమునఁ గలయట్టి నలుపులెల్లఁ

దెలుపులుగ జేసి నీడలు దెలుపసేయఁ
గా వశముగామిఁ బొడము దుఃఖమునఁబోరె
సాంద్రచంద్రిక తుహినబాష్పములు గురిసె.

2 చెలిరత్న—ఈ చెన్నెల విరహానానికి ఎంత బాధకారియో ప్రియా సమీపపట్టచైన కాముకులకు అంత సంతోషకారి. వెన్నెల పిండిచల్లిన గతిం గాయ దాయలజ్జించి బుజ్జవంబునం బొద రింట్లకుం దాల్చి కాంతులంగవయు నంగనాచులగు నంగనల యంగంబులపస ముంగిటంబడఁ జలితకిసల యాంతరాళం బులంఘావిఘాటి యిరులు విరియించి పతుల ప్రార్థనంబులం బుంధాపమరరాతంబరంబునకుఁ దోడు సూపి దూపటిలి యంగరాగంబులు గరంగం చెఱుచ్చిన చంచలాక్షుల నిద్దంపుఁ దసూలరలంబుట్టి దట్టంబులగు చిఱుచెమట బొట్టులం బొడకట్టి తెలుపారు మలయజంపుఁ జిటులు గందంబుల యందంబు రాసంగి సంజతతం దారునొడిచిన సంకేతంబుల నుండక రెరుపుగట్టి పొరువుఁ దరువుల నీడల నడంగి నవ్వుటాలకు పెనుకపాటునం గదిసి మునుంగు రెడలింప బెగడి కళవళంపుఁ జూపుల వల్లభులంజూచి యల్లననగు నభిసారికల వెడంద కన్నులచెన్నుననన్నుకొని, పొదలుమదనోన్మాదంబునకుంఁబ్రో దిగామోదంబునం గాదంబరి గంఢూషించి విటకదంబంబునకు నొసంగు సంబురుహముబుల యొప్పులకుప్పలగు నిప్పపూ మొగ్గలందోని బుగ్గలందగ్గలికసూపు కమ్మపంజుల వజ్రపుం జకచకల నకనకలు వీడుకొని కలికితనంబునం గలసి మెలసి రతాంతంబునం బరిశ్రాంతి యడంగ నంగణంబుల నిలిచి యొందోరుల కురులు దువ్వుచు విహరించు సమయంబునం బల్లవులు రేళికల్లప్పుడన్నమాటలు దలఁపించిన నుదరిపడి మంద స్మితంబు లంకురించు హంకృతుల జంకించి కంకణంబుల రత్నంపు దళకులునెదరు. ఆహా! ఎలాంటి విచిత్రమైన రుచి!

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

వరూధిని—అబ్బా! ప్రకృతి అంతా కలిసి నన్ను ఎలా దహించి
వేస్తుందో! అందులో ఈ వెన్నెలవాచ నేను భరించలేను.

ఉ. నోములు నోచినమ్మలు మనోరథముల్ దయవాఱ నిత్తటికై
దామరతంపరై ప్రియులుఁదారు విహారము సల్ప వీరిలో
నీ మెయి దుఃఖశీలనగు నే వసియింపఁదరందె పోద మా
రామముఁజూడ నందు సుకరంబగు సర్వము నంబుజాననా.

(పాస్వదిగి) చంద్రాతపమువేడి చాలా ఎక్కువగా ఉంది.

(పైటచెరగు ముసుగువేసుకొని) మన కేళీవనానికి వెళదాము.

(వరూధిని, రెండవ చెలికత్తై నిష్క్రమింతురు).

1 చెలి—నీ. చనుఁగప్పు దొలఁగ వాసనగాలి రెడుకేఁగిఁ
బరువొప్ప నలుఁగులఁ దాటుకరచి
నిడుదవేనలి నూనెముడి వీడఁ జిగిరారు
పొదఁదూఱుఁ గార్చిచ్చుఁ గదియు కరచిఁ
బసిఁడి గాజులుపైకి వెనఁద్రోచి సునుఁదీగఁ
దెమలించు నురిత్రాడు నెమరుకరచి
మొలనూలు బిగియించి వెలఁచి వెన్నెల తొచ్చుఁ
బిటుదీయ రేటిలో నులుతుకరచి

తే. జడియ దళులకుఁ గురియు పుప్పొముల ముసుఁగు
మావికడనిల్చు విరుల నెత్తావిఁగ్రోలు
విషమసాయకు నేపుల విసివివిసివి
తనువుఁ దొఱఁగంగఁ దలఁచి యప్పనరుహఃషి.

నేనుకూడా వెళ్లి ఈమెను కొంత వారింప ప్రయత్నిస్తాను.

తృ తీ యాం క ము

(మొదటి చెలికత్తై నిమ్మ)మింపబోవ, రెండవ చెలికత్తై
తీనికొనిరాగా వరూధిని ప్రవేశించును).

2 చెలికత్తై—వరూధిని! రా. కొంచెము విశ్రాంతి తీసికో.
(వరూధిని కన్నీరు కార్చుచుండును).

3 చెలికత్తై—నరూధిని! ఇది లగడమ్మా. (తన చీరకొంగుతో వరూ
ధిని కన్నీరు తుడుచుచు)

4. పూరపసిండివంటి వలపు— బవరించు కులంబునీతికై
లేతగదమ్మ యురైబగు రేపి సురాంగనరెల్ల నిట్టిసి
చేలబుమెత్తురమ్మ వలసేయక తిన్నని మేను వెన్నెలకై
వేయరటమ్మ యురెదను వేయునెల్లునటమ్మ యింతికిన్.

చెలికత్తై—(వరూధినిని సంజోధించి)

5. ఉడుపతి దారికికావెటచి యూరటయౌనని పేటటామనికా
ముడిపడు కంతునేసలకు ముయ్యెలగు ట్టయినట్టియిందు రా
నడగునె లావవహ్నిమనమై హరిజేక్షణ ముల్లుపుచ్చి కొ
ట్టడిచిన చందమయ్యై బట మాయలదోటఁ జరింప కింటికిన్.

వరూధిని—(పాస్సుయైన వేదికపై చేరి విరహము నటించుచు లేచి
కూర్చుండి కన్నీరు గోటితో మిటుచు చంద్రునిచూచుచు).

క. ఓ చెల్ల! విరహణీవధ

మేవతురత నీకు దురితమే చేయుపనుల్

రాచటికపు పలమే య

య్యో! చంద్ర! వివేక మెఱుంగ వాకొ గురుసేవన్.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

చీ :

సీ. తొలుదొల్లఁ గమలమిత్రుని వంక రూపౌట

దక్షిధ్వరధ్వంసి తన్నుగనుటఁ

బరివేషమిషమునఁ దాశంబుదాల్చుటఁ

గప్పుదేహమునందుఁ గానఁబడుట

గాలవశంబునఁగాని తోపకయుంట

సతతనిష్ఠురగదాన్వితత గనుటఁ

బూని పాండుక్షేత్రమునఁ బ్రవర్తించుటఁ

బ్రకటానురాగ తారకుఁ డగుటను

తే. సంతరం బెద్ది యాత్మలో నరసిచూడ

రాజ : నీకును నలధర్మరాజునకును

బ్రాణిలోకంబు బాధలఁ బఱచునపుడు

ధర్మపద మొక్కచెక్కుడా ధన్యునందు.

చూచుకో.

చ. ఒక పెనుఁబాఁవతేఱు చలమొప్పు రసాతలసీమకుఁ జూచు

రకములు భూతదాత్రికి సురల్ దివికిఁ బగదీలునట్లుగా

మెకమెకపాటుతోడ నిను మ్రొంగకపోరెప్పుడుఁ ద్రిలోక కం

టకుఁడవుగాన నీయొడలు నజ్జగఁజేసి కురంగలాంచనా.

క. వాతాపివలన నెఱుగితొ

శీతకరణ కడుపుఁజొచ్చి జీర్ణింపనియీ

రీతి నినుఁదినియు నాయువు

చేతసురల్ చెడరుగాక చెఱువవె వారిన్.

తే. త్రిపురసంహార మొనరించునపుడు హరుఁడు

బండికల్లుగ నీమేను గండి చేసె

తృతీయాంకము

నదియు సెలవాటి తెగటాఱ వైతి చంద్ర
యకట : రోహిణియెడ నపథ్యమునజేసి.

తే. పాలఁ బుట్టినమాత్రాన మేలిగుణము
నేడు నీకేల గల్గునో నీరజారి
నీటఁబుట్టిన వాడుకాఁదోటు వహ్ని
గాల్చుచున్నాడు జగమెల్ల గరుణలేక.

క. గోవధమునెయు తురకల
దైవంబు నీవు మొదలఁ దక్కక పాంథ
స్త్రీపథమునెయు రోయుదె
నీపర్తన మేమిచెప్ప నీరజవైరి.

క. విడువక తలపయిఁ గొన్నా
శ్లిథి చూచి కళంకివగుట యెఱిఁగి మహేళుం
డుడుకుచు దక్షిణ్యరమున
నడుగునఁ బడవైచె దాన నడఁగవుచంద్రా.

క. గాండీవము నీచేతిది
పాండవునికా జేరఁబట్టి బ్రతికితి మావి
ల్లుండిన నేడు విశాచర
చెండవె యల్లునికిఁదోడు శతభల్లములన్.

....అబ్బా ! ప్రకృతికిని, మానవత్వానికి ఎంత సంబంధమో !
భరించలేను.

1 చెలికత్తె—అమ్మా ! కాంతించు.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

వరూధిని—శాంతించడమా ! హృదయం తపించిపోతుంటే, శరీరం మండిపోతుంటే, శాంతించటం ఏరా ! ఈ మన్మథ బాధతో శాంతి అసంభవం - ఓ మన్మథా !

చ. తొడిబడబాటి పైకుటికి ధూర్జటి కంటికడింది మంటలో
నడపొడగానరాక తెగటాటియుఁ గాలినయట్టి మ్రోడుతై
వడి రతిలోచనాంబుల వాన నిగిర్చితె పాంథుదాభరై
మడియ కనంగ యవ్వెలఁది మంగళమూర్తి మహత్త్వమెట్టిదో.

శా. సాహంకారత శంకరుం డలిగి నేత్రాగ్నిబలము బంపినకా
స్వాహాకాముకుడౌట నిన్నతఁడు గావందోలు మోమోడి సం
దేహంబేని రతీశ నీవు మగుడకా దేహంబుతో నుంచుట
ట్లాహా ! దైవము దోసకారులరై తోచైవచ్చు నెప్పట్టునన్.

చ. జడనొకయింతలేని నెఱవక్కడనంబుల నెల్లఁగూర్పఁగాఁ
బొడవయినట్టి ధన్యుడవు భోగివి పూవిలువఁడ విట్టి నీ
వెడవక నిఘరత్వమున కెట్లలవాటుగఁజేసి తక్కటా !
పడఁతులమీద నేయ రతివయ్యెడకుకా ననుపై న చేతులన్.

1 చెలికత్తె—అమ్మా ! చల్లని మలయమారుతం పీస్తున్నది. ఉవ శమించు.

వరూధిని—ఈ మలయమారుతం నాకు శాంతి నిస్తుందా ! దీనిబాధ భరించలేకపోతున్నాను

ఉ. అక్కట గంధవాహ తగవా హరిజాంకునిఁగూడి పాంథులకా
బొక్కఁగఁజేయఁ బావకుని పొందొనరించి జగముల్లేచ్చునీ
యక్కొలుగామి మాన వది యట్టిద చుల్కని వృత్తి దుర్జనుం
డొక్కనిఁజొచ్చి క్రిందుపడు నొండ్లకుఁ గీదొనరింపఁగల్గినన్,

క. నాలుకలు రెండు నిన్నున్

గ్రోలనె కల్పించెనలువ ఘోరాహికి న

న్నాల్గిహ మిప్పుడు దెగఁదినఁ

జాలచ మృదుపవన విరహిజన దురితమునన్.

90త వరూధని నూర్చిల్లును. చెలికత్తెలు కలువలు, పన్నీటి వెల్లువలు,
కర్పూరగంధము, తామరశాండ్ల తుంపులుచేతను ఆవయవాలకు
(శిశిగోపనారాలు చేయగా వరూధని స్మృతిని పొందును.)

చెలికత్తె—వరూధిని : తెల్లవారుచున్నది.

పాటననేయదున్ గురులు పైఁబడి శీర్ణపటీరపంకలా
లాటికమై దరస్మితవిలాసపుఁజంద్రిక దొంకివాడుటన్
దేటఁదొటంగి విన్ననగు నీమొగమోయన మాసి చంద్రుఁ డో
పాటలగంధి వ్రాలె నదె భానురుచిన్ దనకందు మీఱఁగన్.

చెలి—సీ. సకుటుంబముగ బీఁగి చరమశైలముఁ జేరు
తుహినాంశు దుముదారు దొరయనంగ
నాసీరమైచచ్చు నలినబాంధవు తెక్కి-
యంబుపై దీపించు నద్దమనఁగ
నరుణాగ్రనిబిడ వాద్యములలోఁ గనుపట్టు
సమయశాంభికుచేతి శంఖమనఁగ
నినుఁ డప్పు డజ్జఁ దొట మునుమున్న పడివాగె
గొనివచ్చురాయంచ కొదమయనఁగ

తే. సుదయగిరిమీఁదఁ గోపురంబుండి నిగుడు
నహితరవిరశ్మిచే బద్ధుఁడగుచుఁదోడి

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

బలఁగమైనట్టి చుక్కల వలసఁజ్రోవఁ
జూపనేతెంచె నన వేగుఁజుక్కవొడిచె.

2 చెలికత్తె—

మ. సకలాశాగతి నర్హకోపవిరతి శ్రౌతక్రియారంభణా

తృకవర్గత్రయికిఁ మదుచ్చరితపబ్ధజ్ఞానమే మూల మిం
తకుఁబోలన్ వినుఁడంచుఁ దెల్పుగతిఁజెంతిన్ గొందపైపల్లెలన్
గృకవాకుల్ మొరనెన్ గృహోపరిధి భంగిన్ చుగ్గురంతభృనిన్.

1 చెలికత్తె—

ఇనుఁ డస్తాద్రికిఁ బోవఁగొల్లగొని నేఁచేతేరఁ బట్టి ప్రియ
జనసంబంధజ బాంధవంబున రతిక్రాంతాంగినానైత్ర్యో
జనికాయంబుల డాచి తద్ధవళిమఁ దాఁబూనెనోచాష్టమా
ర్పననఁ వెల్వెలఁబాటె దీపకళికావ్రాంతంబు చాలోదరి.

2 చెలికత్తె—

శా. వాలారుంగొనగోళ్ల నీవలసరఁ వాయించుచో నాటకుఁ
మేళంబైన విపంచి నిన్న మొదలుఁ నీవంటమింజేసి యా
యాలాపంబె యవేళఁబల్కెడుఁ బ్రధారాయాపవాతాహతా
లోలత్తంత్రుల మేళవింపఁగదవే లోలాషిదేశాషినిన్.

1 చెలికత్తె—

పలుకులు నేర్పువేళఁ గలఱాపిణి నీ విటులుండఁ బంజరం
బుల నరగన్నువెట్టి ముఖముల్ చరణాగ్రసఖాః గ్రోఁకుచుఁ
నిలుగుచు నావులింపుచు వనీవిహగోత్కర మెట్లుపల్కున
ప్పలుకులె యఱులెత్తి విని పల్కెడు వింటివె కీరకారికల్.

2 చెలికత్తె—

ఉరుసంద్యాపహోణమృత్కలితమై యొప్పురు బ్రహ్మాండమ
నగిడికాగాలపు హొంతకాడు చరమాగస్కంధముం జేర్చు ని
బ్బరపుకాసంగడమోయనక శశిడిగెకాబ్రాగ్భూమిభృత్కైతవే
తరదాహోగపు సంగడంబనగ మూర్తాండుండు దోచెకా దివిన్.

1 చెలికత్తె—

కలకరి గూడుగట్ట యిడగ మొఱవెట్టెడులీల బాలభా
స్కరిరరాండరంచకవిఘట్టన నించుక వాయవద్ద తా
మర మొఱవెట్టిపెట్టి పలుమాటును వాకిలిదాటి యాగుచుకా
మొరలు విపంచి మీటుగతి మ్రోసియకుల్ వెడలెన్ గొలంకులన్.

2 చెలికత్తె—

చ. అడచునదీనధానుకిరణానల మంటిన గూడుకొన్న పు
బ్బొడికొలు చెల్లమొచికొని పోయెడి సంభ్రమమొప్పగంటివే
పడతి భవద్విహారవనపద్మసరఃకుముదాలయంబులకా
వెడలు మిళిందబృందములు వీరపు పిశంగిమకైతవంబునన్.

1 చెలికత్తె—

చ. కొలకొలగూయుఁ దై నొఱగుఁ గుత్తుకఁగుత్తుకఁజుట్టుఁబాటుచి
ల్వలక్రియఁ గానరాని గతులన్ మయిమైఁ బెనచున్ జనించు న
శ్రులఱుతనొత్తు సోలునిలుచున్ విధివాతురిఁ గూడియున్ రతిన్
దలఁపవుకంటె పాసిన వెతల్దలఁపించుచుఁ గోకదంపతుల్.

2 చెలికత్తె—

ఉ. ఇందునిభాస్య వాడనగ నింద్రుఁడొ చంద్రుఁడొ యాయుపేం
ద్రుఁడో, యిందులకై వగకా బొగులనేటికి నేటికినందుఁబోద

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

మా. నందనభూమి భూమిసురనందనుఁ డుండకపోఁడు రమ్ము నీ
చందమునందమున్ గనిన జవ్వని యెవ్వని వెట్టెఁజేయచే.

1 చెలికత్తె—

ఏల దురంతవేదనమెయిన్ బొరలాడెదు తాల్మివక్కి మే
లే లలితాంగి యెంతపని తెమ్మిది విప్రవరుండు గోలయున్
బాలుఁడుగాన నప్పటికిఁ బైఁబడఁగొంతెనొ కాక వానికిఁ
గాలోకచోట నిల్చునె వగఁ మగుడఁ నిసుఁజూచునంతకున్.

2 చెలికత్తె—వరూధినీ : ఇకరా : స్నానానికి కార్యాలు చేయాలి.

(చెలికత్తెలతో వరూధిని నిష్క్రమించును. తెరపడును)

(తెర లో)

శా. హిందూరాజ్యరమాధురంధర భుజాహిగ్రామణీ కంచుక
త్కుండస్వచ్ఛయశోగుశుచ్ఛ ! యవనక్షణీధవస్థాపనా
మందీభూతకృపాకటాక్ష : యసకృన్మాద్యత్కళింగాంగనా
బందీగ్రాహ విగాహితోత్తరకకుబ్ధాటీసమాచీకనా !

వ రూ ధి నీ ప్ర వ రా ఖ్య ము

చ తు ధ్ధాం క ము

ప్ర దేశము : మూడవ అంకములోని ప్ర దేశము.

ప్ర వేశము : మాయాప్రసరుని చెలికాడు ప్ర వేశించును.

మాయాప్రసరుని చెలికాడు—అదిగో మహాసౌందర్యవతియైన వరూ
ధిని. ఆ గంధర్వకుమారుడైన నా మిత్రునితో ఈమెను చూచి
ఎన్నాళ్లో అయింది.

నీ. ఘనసారపంకమొక్క లతాంగి దెచ్చిన
ముట్టిప్రేలనె చుక్కబొట్టుపెట్టి
యింతియొక్కతె పూవు పెత్తు లెత్తినఁజూచి
విసువుతో నొకకొన్ని విరులుదుటిమి
పడఁతి యొక్కతె రత్నపాదుక లిడ నిల్చి
రొడుగ కవ్వలికిఁబో నడుగు వెట్టి
బాగాలు వెస నొక్క పద్మాక్షి యొసఁగిన
వెగ్గలం బని కొన్ని వెడల నుమిసి

తే. సగము గొఱికిన యాకును, సఖులు పిలువ
సగమొసఁగు నుత్తరము, దెల్వి సగము, మఱపు
సగము నయి చింతచే సగ మగుచు నరిగె
న వ్వరూధిని యంతికోద్యానమునకు.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

నా మిత్రుడైన గంధర్వనివలన ఈమె విరహవృత్తాంత మంతా విన్నాను. దేవజాతిత్వజనితవిమలజ్ఞానపాటవంచే తద్ వృత్తాంతము సమస్తం యెరింగి నా మిత్రుడు—

శా. ఏగంధర్వుడు తద్విలాసములు మున్నీక్షించి తా సెంతయున్
రాగాంధుండయి కోరి హత్తకగడున్ రారాపులం గంతుఁ డు
ద్వేగం బందఁగఁజేయ నెవ్వగల నువ్విజ్ఞురచున్ వేఁగునాఁ
డాగంధర్వుకుమారుఁ డంగభవవిద్యాపారగుం డాత్మలోన్.

ఉ. ఒక్కొక్కవేళఁ బద్మముఖులొల్లమి సేయుదు రొక్కవేళఁ బె
న్మక్కువ నాదరింతురు క్షణక్షణముల్ జపరాండ్రచి త్రముల్
పక్కునవేసఱ జన దుపాయములన్ దగునిచ్చకంబులన్
జిక్కఁగజేసి డాసి సతిచిత్తముబట్టి సుఖింపఁగాఁదగున్.

అని తలచి మాయాప్రవరునిరూపంతో యిదివరకు తన్ను తిరస్కరించిన వరూధినిని పొందాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు. సంగతంతా చెప్పి ప్రవరుని వేషంతో యిప్పుడే వస్తానన్నాడు. అదిగో-
వస్తున్నాడు. ఆహా!

సీ. అర్ధచంద్రునితేట నవఘళించు లలాట
పట్టిఁదీర్చిన గంగమట్టితోడఁ
జెక్కుటద్దము లందు జిగి వెల్లువలు చిందు
రమణీయమణికుండలముల తోడఁ
బసిడివ్రాత చెఱంగు మిసిమి దోవఁజెలంగు
సరుణాంకుకోత్తరీయంబు తోడ

సరిలేని రాకట్టుకాచివామొలకట్టు
బెడఁగాట సీర్కావిపించెతోడ

తే. ధవళధవళములగు జన్మిదములతోడఁ
గాలికాముద్రయిడిన యుంగరముతోడ
కాంతరసమొల్కు బ్రహ్మలేజంబుతోడఁ
బ్రవరుడయ్యె వియచ్చరప్రవరుఁ డవుడు.
(మానూష్యవరుడు ప్రవేశించును.)

చెలికాదు—(నవ్వుచు) నీ యిష్టం; కాని, చూడు ఆదృశ్యము. జగన్నో
హినియైన ఆవరూధిని కొందిరుసభులు తన్నుకొలిచి నడవగా—

క. చటులయుండుచురవవవ
తటకసమాకృష్ట శ్రేణికలహంసిక యై

సీ. ఉరగపూర్కారభూమోగ్రగంధముఁ బాసి
పొలయుఁ బో యీ తావి మలయు పవనుఁ
డసలాక్ష పెడబొబ్బనలమిన తలదిమ్ముఁ
బాయుఁబో యీతేంట్లపాటమరుఁడు
ఘర్మసామీప్యసంకలితదాహస్పూర్తి
నాఁగుఁడో యీనీడ నల్లమధుఁడు
గరళసౌదర్యాత్తకరసుదాతటుకత్వ
ముడుపుఁ బో యీతేనె నోషఘోరుఁ

తే. డనఁగఁ జంపక కురవక పనస తినిశ
నిచుల వంజుల దాడిమీ విచికి లామ్ర

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

పాటలీ పూగ కేసరప్రముఖతరుల

సౌబగుమీఱు నుద్యానంబుఁ జొచ్చి యచట.

విహరించుచున్నది. అదిగో—

మ. పవమానస్లవమానపంకజరజఃపాళీపిశంకచ్చవీ

భవదభ్యర్ణవికీర్ణకృత్రిమసరిత్పాథ స్తరంగాహతైః

దవపాషాణవితర్దికాతలమునానాశీకపత్త్రాక్షు లు

త్సవ మొప్పన్ విహరించుచున్ సరసవాచాప్రౌఢిమల్ మీఱగన్.

ఏమో అనుచున్నారు.

(తెరలో మాటలు వినిపించును.)

(తెరలో ఈ క్రింది పద్యములు వేరువేరు గాత్రముల వినిపించును.

మాయాప్రవరడు వానిమిత్రుడు వానిని వినుచుందురు.)

చ. బటువయి విట్టవీఁగి పరిపాటిగఁబూచి పరాగవుంజ మొ

క్తౌటఁగలయంగఁబర్వఁగొనగొమ్మను గోయిలమించనొప్పెఁ జెం

గటియెలమావి హారరుచి గందవాడిన్ గనుపట్టి నీలతా

స్ఫుటతరచూచుకం బగుచుఁ బొల్చు వనేందరగుబ్బచ న్ననన్.

తే. వెలఁది యిచ్చటి సంపెంగవిరులు గహన

దేవతలయిండ్ల నెత్తిన దీపశిఖలు

గాకయుండినఁ బంచబంగాళమగుచుఁ

బాఱునే మత్తమధుకరపటలతమము.

చ. అపరిమితానురాగసుమనోలసయై చిగురాకుఁజేతులన్

దవసినీ గొఁగిలించె వనితా యిదె రంభదలంప రంభ దా

చతుర్థాంకము

నవరిమితానురాగనుమనోలసమై చిగురాకుఁజేతులన్
ఏపసిని గొఁగిరించు టుచిరంటె కదాయన నవ్వె రంభయున్.

ఆ. కొమ్మ కన్నుఁగవకు గోరగింపఁగఁబూచి
తఱచుఱొత్తు గ్రక్కుదాసనంబు
గవియు నీతమాలగహనాంధకారవి
తాసమునకు సుదయధానుఁ డయ్యె.

తే. శ్యామలోపరి నిబిడపత్తాభ్రములకు
గాంధషండంబు దిగువానకాళ్లుగాఁగఁ
బంకచహనేత్ర వర్షర్తు శంకనాసఁగు
దోఁతఁదోదియ నవకంపు మోకఁగంటె.

ఉ. చూడమె దాని పక్వతరళుత్తపుటాంతర దృశ్యమౌక్తిక
వ్రాతము లై వెలుంగుగరుపంపుఁగొటారుల నొప్పు తామ్రప
రీతటమట్లు జీర్ణదశబృందసమావృతపాండురప్రసూ
నాతిమనోజ్ఞమూలముల నర్థి నెసంగు మధాకసాలముల్.

క. పంకజముఖీ విరహులవయఁ
గింకన్ నిజనైన్యకోటికిని సెలవిడు మీ
నాంకుని తరతల మన సల
కంకేళిన్ జిగురుగాలి గదలెడుఁ గంటే.

చ. నునుఁజిగురాకుమేయుతఱి నోరి కెలంకులఁ దేటి గుట్టినన్
వనతరుశాఖలన్ గువకువ ధ్వనిఁబాటు పికాంగనన్ బికం
బనునయమొప్పు మాన్పుగతి నాత్మముఖంబు ముఖంబుఁజేర్చి చుం
బనమొనరించె నందునుడిమాయలుగా మగవారి కృత్యముల్.

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

చెలికాడు—ఈ అనిమిషకాంతలు ఇప్పుడు ఎంతో ఓయ్యారంగా
పువ్వులు కోస్తున్నారు - మిత్రమా : వాళ్లు నీవైపు పచ్చుచున్న
ట్లున్నారు. ఇక జాగ్రత్త : నేను ఎక్కడో వాసంటా. (ఒక
పొదచాటున కూర్చుండును. మాయాస్రమడు వరూధనివైపు
చూచుచు చూడనట్లు నటించుచుండును.)

చెలికాడు. నాశీకమధున్మత్తమ
రాశీముఖరాశి సుఖకరంబగు కొలనః—
గేళీలాలనగతి దిగి
యాశీనివహంబు లోల లాడెను చేరిన.

ఉ. వాడినమోముఁదమ్మి తెలివాలిక కన్నులు విన్నవోవఁ దో
నాడక నెన్నోసల్కరమునం దిది తీరనిషడ్జయై ఆలం
బాడఁగఁ బిల్చువారి నొకహస్తపు మ్రొక్కున నామఁదండుఁదాఁ
జూడక చూచుచూడ్కినలఱోటి దెసల్ పరికింప నొక్కచోన్.

మాలిని. రవిరుచిఁ ద్రసరేణువ్రాతముల్ మిండువార్యా
నివహనిహతిలో నిందిందిరశ్రేయిలాపః—
గువలయఘనకుల్యాకూలవల్లివసీ సేం
భవము లగుచు మింటకా బయ్య పుట్టొళ్లదొసన్.

(వరూధిని యిద్దరు చెలికత్తెలతో స్రవేశించును).
(వరూధిని ఈ క్రింది పద్యముల కనుగుణంగా వర్తించును).

చెలికాసీ. పసిడితోరముతోడి బాహువల్లననైతి
సారెకుఁబొదలపైఁ దాచి చాచి
బింబాధరంబు గంపింప నొయ్యన విపం
చీన్వరంబున జట సెప్పిచెప్పి

దిశల మార్గాన్వేషి దీర్ఘలోచనదీప్తి
గణముచే దోరణ గట్టికట్టి
కమనీయతనుకాంతికనకద్రవంబున
నారామరంగంబు నలికియలికి

లే. యానితంబవిలంబికాలాహికల్ప
ఘనకచక్రంధి నచటి భృంగముల కసిత
దీధితులు పడ్డి కొనఁగుచు దేవపూజ
విరులు చిదిమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె.

ఉ. రాంచి కలత్వణత్కనకరాంచిక యై యెదు రేఁగి యప్పు డ
క్కాంచనరేతరీసుమగాత్రి పయస్యల దించి తన్నికుం
జాంచలదీధిఁ బాటుచు ఘనాంతచలచ్చపలాకృతిఁ గలఁ
గాంచినపస్తువుఁ దెలిసి గాంచినయ ట్లనురక్తిఁ గాంచుచున్.

ఉ. ఆ కమలాక్షి యింపున దృగంచల మించుక మూసి హర్ష బా
ష్పాకులవోణఁగోణరుచు లగ్రమునఁ జనఁ జూచు చూపుతీ
రై కనుపట్టెఁ దమ్మరస మంటుకొనఁ వెడవింటివాఁడు క్రో
ధైరఘరీణతఁ గఱచి యేసిన సింగిణి కోలయో యనఁ.

సీ. తొలుదొల్ల వానిఁ గన్నులఁగాంచి నప్పుడ
పల్లవాధర గుండె జల్లుమనియె
నట రెండు మూఁడంజ లరుగు నప్పుడ కాళ్లఁ
బంకజాక్షికిఁ దొట్టుపాటు గదిరె
దాయంగఁజనునప్పుడ ముఖాంబుజంబునఁ
గంబుకంధరకు దైన్యంబు దోచె.

వరూధిసీ ప్రవరాఖ్యము

గదిసి నిల్చిన యష్ట కనుదోయి తెప్పల
లలనకు మిగులఁ జంచలత బెరసెఁ

తే. గటకటా యను నవుడ గద్గదిక వొడమేఁ
జెఱుగు వట్టిన యవుడ లేఁజెమట గ్రమ్మె
సొలసి మాటాడ నుంకింపఁదలచి మోముఁ
దేఱకొనఁ జూచునవుడ కన్నీరు వొడమె.

(చెలికత్తెలు మెల్ల మెల్లగా నిష్క్రమింతురు.)

క. పాటితకరిదంతద్యుతి
పాటచ్చరగండఫలకఞ్గాగంబులపైఁ
గాటుక కన్నీ రొలుకఁగ
మాట వెడల గ్రేటుకొనుచు మానిని—

నా మిత్రుని చూస్తున్నది.

వరూధిని—ఓ ప్రవరా : ఎన్నొక్కకు నీ దర్శనం మళ్ళీ—

ఉ. ఏలర యీ చలంబుడిగి యేలర బాలరసాలమాలతీ
జాలములో శశాంకకరజాలములో పలవంత సక్రపుల్
జాలుగ నాల్గు జాలునిఁకఁ జాలు భవంబనునంత కాఁకకు
బా లయి రాత్రి పంచశరుబారికిఁ జిక్కితి నీకు దక్కితిన్.

శా. రా వైరాగ్యముఁ బూని నీవు కడు నిర్దాక్షిణ్యచిత్తంబునకా
రావైతేఁ జవిగాని యిందులకు హోరాహోరిగాఁ బోరి యే
లా వాలాయము నేయఁగా బ్రదుకు నీ వాచారవంతుండవై
చావోయెక్కుడో నీయెడకా బొడము వంఛకా భూసుర గ్రామణీ.

క. కట్టఁడి తనమున కిట్లాడి
గట్టి మనసు తాయివేసి కరఁగవు మఱి నీ
పట్టినది విడువ విఁక ని
న్నిట్టట్టిననేల మా యదృష్టంబుండన్.

చెలికాడు—ఓహో : నా మిత్రుడు తన మాయావేషమును కప్పి
పుచ్చుటకు ఎంత కష్టపడుతున్నాడు :

సీ. కొనసాఁగి కామినీ గోష్ఠిఁబ్రాథములైన
యుదుటఁ జూపుల తెప్ప తుదల నాఁచి
సంతసంబున ముఖాబ్జమునందుఁ జిఱునవ్వు
కందరింపకయుండ దిందువఱిచి
పొంగారు మైదోచు శృంగార చేష్టల
తమిఁదెచ్చిరౌలు మౌగ్యమున డాఁచి
పొడము రసావేశమున వచ్చు నర్పిక్తు
తొదలి నాలుకకు రాకుండఁగ్రుక్కి

తే. మస్తకము వాంచి యుసురని మౌనముద్ర
నేల చొటప్రేల వ్రాయుచు నిలిచి కొంత
సేపు వెడవెడ చింతించి శిర సొకింత
'యెత్తె'

(దాని కనుగుణంగా మాయాప్రవరుడు ప్రవర్తించును.)

మాయాప్రవరుడు—(సన్నంపు తెలుగుతో) ఓ వరూధినీ :

కా. తల్లిందండ్రియు నన్నుగానని మనస్తాపంబునం బొక్కఁగా
నిల్లా లార్తిఁ గృశింపఁగా నవనవహ్నిశ్రేణి చల్లారఁగా నిల్లుకా

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

శూన్యత నొంది సొంపు చెడఁగా నిచ్చోట నేఁ డిక్కి యో
పుల్లాంభోరుహనేత్ర యే సుఖమతిఁ బోగించెదం తెప్పవే.

ఉ. ఓ సరసీరుహాక్షి వినవో రతిఁగొఁగిట నీవు చేర్చు నిం
పాసురభర్తకైనఁ గలదా వలదంచు బెనంగ నేను సః
న్నాసినె యొక్కపే తహతహఁ మన సొగ్గుదు కేళిపై 'ననా
శ్వాసితదుఃఖితే మనసి సర్వ మసహ్య' మనా నెఱుంగవే.

క. ఐనఁ గానిమ్ము భవ
ద్దీనతకై వ్రతము విడిచితిఁ బరులకు మే
లైనఁ జాలు శరీరం
బైన నుపేక్షింపవలయు నది యట్లుండెన్.

క. తివురక యింకొక్కటి విను
కవయునెడఁ వలయుఁ గన్నుఁగవయును మూయఁ
భువి నిది యస్మద్దేశ
వ్యవహారము కన్నుఁ దెఱవ నభుమగుఁ దెఱవా.

శా. ఈ మర్యాదకు నీ వొడంబడిన మే లీభంగి గాదేని మా
భూమిఁ జేరఁగ నెట్లు నీ యొడలితోఁ బోవంగ లేనే కదా
యీ మందాకిని పొంత నీమునులతో నీ వృక్షవాటంబులో
భామా యేదవ మాచరింతు విధి కబ్రహ్మణ్యముఁ బెట్టుచున్.

తే. ఇంకనొక్కటి వినుము పూర్ణేందువదన
వ్రతము చెడ సౌఖ్యమైనను వలయుఁ గలుగ
వాంఛితము దీర నను నీవు వదలఁజెల్ల
దేను విను సమ్మతిలఁజేసి యేగు దనుక.

ఇంతయేమిటి కంటేని చెప్పెద. నేను వైదేళికుఁడ; బంధుమిత్ర
కళత్రంబులంటాసి దైవయోగంబున నిలచుదూరం బేగుడెంచిన
వాడను. మీద భవదర్థంబు ప్రార్థితుండనై ప్రతహోమాద్యనుష్ఠా
నంబుల విరువంగలవాడనగుటంచేసియంతరంగంబునంగలతెఱంగు
తేటపడం బలుకవలసె ; నాకర్జింపుము.

ఉ. నీ చనుదోయి సంకుమద నిర్భరవాసన మేననూన న
య్యో చిరసౌఖ్యముల్ గనుటయొందెదపందానరించి పాపముల్
రాచుట యొందెఁగా కిహపరంబుల కూరక దూరమై వయ
శ్రీ చన రెంటికిఁ దెడిన రేపఁడ నాదునె నీరజేక్షణా.

వరూధిని—(మోము వికసింపజేసి నెఱగుఁడెనచుచు తలవంచి నవ్వుతో)

శా. హా నీ నిష్ఠురవృత్తి మాని కరుణైకాయిత్ర చిత్తంబునక
మానకజాల నటించు నేడు శ్రవణానందంబుగాఁ బల్కుటక
సూనాస్త్రక వెలవెట్టి తేలితి సుఖాష్టోరాశిలోఁ గ్రుంకితిక
నా నోముల్ ఫలియించె నా వయసు ధన్యంబయ్యె విప్రోత్తమా.

నీవుచెప్పినట్లే చేస్తాను.

(మాయా ప్రవరుని బాహువులతో బంధించును. మాయా ప్రవరుడు
ఆమెనుకూడా ఆలింగనము చేసుకొనును. తెరలో స్నేహితురాండ్ర నవ్వు
వినిపించును. వరూధిని మాయా ప్రవరులు ఆలింగనము విడతురు.)

వరూధిని—నా స్నేహితురాండ్రని పంపించి వస్తా (నిష్క్రమించును).
(శైలికాదు మాయా ప్రవరుని సమీపించును.)

శైలికాదు—మిత్రమా ! ధన్యవాదాలు, ధన్యవాదాలు !

మాయా ప్రవరుడు—(ఆశ్చర్యంతో) ఎక్కడున్నావు !

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

చెలికాడు—నే నెక్కడున్నానో నాకే తెలియదు ! నా మాటకేమిగాని
ఆలస్యము చేయవద్దు. శుభస్యశీఘ్రం. శుభస్యశీఘ్రం.

మాయాప్రవరుడు—(నవ్వుచు) సరే నువ్వింకవెళ్లు.

చెలికాడు—ఆ అలాగె వెళ్లిపోతా - వీలైతే నేనుకూడా చోవలో ఏదో
ఒక ఆశ్రయం చూసుకుంటా. ఈ దేవతావాతావరణమే చాలా
మంచిది. మానవవాతావరణంలో ఉన్న అంక్షలు యిక్కడ
లేవు. (నిష్క్రమించును.)

(వరూధిని ప్రవేశించును.)

వరూధిని—ప్రవరా ! వాళ్లను వెళ్లమని చెప్పేను. కాని నన్ను
చూచి—

సీ. అకట నిర్దయబుద్ధి నని దూతఁ గడు రంభ
యాహా వివేకి వాదనియె హరిణి
చేఁడు మ్రింగెదవంచుఁ జిలికి నవ్వె పృథాచి
మాయలాఁ డని తిట్టె మంజుషాష
న్యాయనిష్ఠురములఁ బ్రార్థించె సూర్యశి
జంకించె రమ్మంచుఁ జంద్రరేఖ
చెలి నేచితని దిసంతులు గొట్టె మేనక
విడువు మాయ లటంచు నుడివె హేమ

తే. గొంట వనియెఁ దిలోత్తమ గూర్మిఁ గొసరె
ధన్యమాలిని పుంజికన్థల యదలె
దివిజకామిను లీరీతిఁ దిరుగు వాటి
గుప్త కోల్గొంచుఁ దమలోన నవ్వకొంచు.

ఈ పొదచాటికి రా.

(వరూధిని మాయాప్రవరులు కొంతనడిచి, అధరపానముచేసి
చేతులో చేయికలిపి వెడలుచు)

వరూ— మృగనాభినికరంపు బుగబుగల్గల చోటఁ

మాయాప్ర- జదరేటి తుంపురుల్ చెదరుచోట

వరూ— పకుళవాటిగంధవహఁడు పైకొనుచోటఁ

మాయాప్ర- గర్భారతరుధాళి గప్పచోటఁ

వరూ— దసమీటు సెలయేటు లిసుక వెట్టిన చోటఁ

మాయాప్ర- ఆగురు మాపుల సంజ నిగుడుచోటఁ

వరూ— నవమాలికల తీవె నట్టిట్లు పడుచోట

మాయాప్ర- మాణిక్యదీపముల్ మలయు చోటఁ

వరూ— బ్రహ్మదమునఁదేటు లెలుఁగెత్తి పాడుచోట

మాయాప్ర- శారిక లనంగశాస్త్రముల్ చదువుచోటఁ

వరూ— గీరకలకంఠములు వ్రొవ్వి కేరుచోటఁ

మాయాప్ర- దావురము లారజంబులు పలుకుచోట

ఇరువురు కలిసి—మన కేళీవనము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

1 వ చెలికత్తె—(ప్రవేశించును) నేను వరూధిని ప్రాణమిత్రురాలను
కాబట్టి యిక్కడనేయుండి ఆమెకు ఏవిధమైన అంతరాయము
కలుగకుండా కాపుంటా.

ఆ వరూధిని మణిమండితాలయంబుఁ

గాంచి యనురాగమునఁ బ్రవేశించి యంత

వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము

వారి నిరువురఁగూర్చి యవ్వనజగంఘ
లాత్యగృహముల కేఁగి రనంతరంఁబ.

క. పుల్లలవలీనవైలా
వల్లిమతల్లికలతోడ వాసంతికలు
ద్యలీల నల్లిబిల్లిగ
నల్లికొనిన యొక లతాగృహాంతరసీమఁ.

ఆ విప్రకుమారుడు ఆగజగమనయు ప్రపుల్లహల్లకతల్పా
భోగంబున రహిమిగులగ పొంగెడు కాంక్షతో ఆనందానుభవం
పొందుతుంటారు. ఈ నాటి ఈ సంఘటనంపల్ల ఈ వేలుపుముద్ద
రాలు గర్భండాల్పి ఏ మహాపురుషుని మాత యానో! ఏ మను
సంభవానికి యిది కారణమవుతుందో! ఏ జగత్కల్పాణం దీనివలన
కలుగుతుందో! ఏ మహా కావ్యం దీనినుండి ఉద్భవిస్తుందో!—చాలా
కాలమైంది. కాని వరూధినీ ప్రవరులకు అలా తనిపించదు.
అదిగో—

(వరూధిని ప్రశేపించును.)

చెలికత్తె—(నవ్వుతో) వరూధినీ! ఏమైంది?

వరూధిని—(చిరునవ్వుతో) ఏమైందా! (చేయి కలికత్తెనైన వైచి.)

సీ. సహసానఖంపచస్తనదత్తపరిరంభ
మామూలపరిచుంచితాధరోష్ఠ
మతిశయప్రేమకల్పితదంతసంబాధ
మగణితగ్లానిశయ్యానిపాత

మతివేలమణితయాష్టార్థగల్గవపేట
 మతిదీనవార్సూచితాత్మవిరహ
 మంతురత్పులకజాలావిధ్వంసరాంగ
 మానందకృత హా రవాననాబ్జ

తే. మాత్రమక్షీణనుతివర్ణ మానిమీలి
 రాక్ష మాన్విన్నగండ మాయత్తచేష్ట
 మూస్తమితభూషణారవ మా వధూటి
 ప్రభమసురతంబు గంధర్వపతి గరంచె.

యింకొ చాలా ఉన్నది.

(చైతన్యైను లాగుచు యిద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

తెరపడును.

(తెరలో)

రాజపరమేశ ఛణిరాజబల పుల్లాం
 భోజముఖ భోజముఖభూపవిపులాంసో
 త్రేజితధరాభరణ దీక్షితభుజాని
 రాస్యజభయదాడివిజితారిన్యపరాజీ.

స మాప్తము

రినైసాన్సు ముద్రణాలయము, త్యాగరాయనగరము, మద్రాసు

